

Southern Methodist University

SMU Scholar

Faculty Journal Articles and Book Chapters

Faculty Scholarship

1973

Industrial Property Rights in Ethiopia

Peter Winship

Southern Methodist University, Dedman School of Law

Recommended Citation

Peter Winship, Industrial Property Rights in Ethiopia, 9 J. Ethiopian L. 357 (1973)

This document is brought to you for free and open access by the Faculty Scholarship at SMU Scholar. It has been accepted for inclusion in Faculty Journal Articles and Book Chapters by an authorized administrator of SMU Scholar. For more information, please visit <http://digitalrepository.smu.edu>.

INDUSTRIAL PROPERTY RIGHTS IN ETHIOPIA*

by Peter Winship**

Although the Commercial Code of 1960 contemplates the promulgation of a special law governing industrial property rights,¹ the Imperial Ethiopian Government has neither promulgated this law nor, with the exception of a draft trade mark law, prepared the appropriate draft legislation. The lack of a comprehensive law has not been disastrous: until recently the number of trade marks and industrial inventions used or created in Ethiopia was very small. A number of different legal theories, moreover, have been or could be used to protect some persons' trade marks or industrial inventions.² However, with the growing number of court cases related to industrial property disputes and of applications for registration in the trade mark and patent registers maintained by the Ministry of Commerce and Industry, the Government must soon examine the need for detailed industrial property legislation. This brief Note argues that although it is possible for some groups to protect their industrial creations the confusion in the present legal situation requires some legislative clarification and the most efficient way to proceed is to prepare and promulgate the comprehensive law contemplated twelve years ago by the Commercial Code.

1. International Treaties.

International treaties are a potential source of industrial property rights in Ethiopia, although at present only the Treaty of Amity and Economic Relations between the United States of America and Ethiopia deals directly with industrial property rights.³ Article IX(2) of this treaty states:

* Refer to the oven and the trade mark cases on p. 227 and p. 234 respectively.

** H.S.I.U. Faculty of Law.

1. The English text of Article 148(2) of the Commercial Code states that "Patents shall be subject to the provisions of special laws." The Amharic and French texts refer more accurately to "industrial property" rather than "patetns."
2. See E.F. Goldberg, "Protection of Trade Marks in Ethiopia," *J. Eth. L.*, vol. 8 (1972), pp. 130-147 and Section 3 below where I discuss alternative theories for the protection of inventions.
3. U. S. Department of State, *Treaties and Other International Acts* Series 2864. An initial problem with this treaty is whether or not it is self-executing: does Article IX(2) create rights within Ethiopia for persons from the other High Contracting Party or does it merely represent a promise by the Imperial Ethiopian Government that it will promulgate the necessary domestic legislation? For example, may a United States' national protect his industrial inventions in Ethiopia by a civil, as well as a penal, action based on the theory that Article IX(2) creates a property right in the invention in Ethiopia? If a property right is created, then one may run into difficulty with the constitutional requirements of Article 30 of the Revised Constitution, which requires approval by Parliament before ratification by the Emperor for "all treaties and international agreements involving monopolies", on the ground that patent rights create monopolies within the meaning of this Article. In this case, however, the treaty was ratified on 8 October 1953 or before the Revised Constitution came into force and both judicial and doctrinal interpretation would continue to give full effect to the treaty even though Parliament had not approved the treaty. See Aberra Jembere, "Treaty-Making Power and Supremacy of Treaty in Ethiopia," *J. Eth. L.*, vol. 7 (1970), pp. 409-434, at p. 414. If no property right is created, however, has the Imperial Ethiopian Government fully complied with its treaty obligations?

Nationals and companies of either High Contracting Party shall be accorded within the territories of the other High Contracting Party effective protection in the exclusive use of inventions, trade marks and trade names, upon compliance with the applicable laws and regulations, if any, respecting registration and other formalities.⁴

By virtue of this Article, United States' nationals and companies not only have the same rights as Ethiopian persons to protect trade marks and trade names by civil and penal actions (Civ. C., Art. 2057; Comm. C., Arts. 132-134; Pen. C., Arts. 673, 674(1))⁵ but in addition they may also protect other forms of industrial property by a penal action under Article 674(2) of the Penal Code which punishes intentional infringement of "industrial designs or models, or patented inventions or processes, duly registered and protected by existing orders or agreements, national or international."⁶

The U. S. A. - Ethiopia treaty raises several problems of interpretation. For example, has the Ethiopian Government complied with its treaty obligation to accord "effective protection" in Ethiopia to United States' nationals and companies when it has failed to prepare and promulgate a law protecting industrial inventions? Unless one accepts the argument that Article IX(2) is self-executing and therefore by itself creates a property right which can be protected by a civil action, even by a narrow reading of "effective protection"⁷ one can query whether the failure to provide a civil remedy for the protection of inventions means the Ethiopian Government is failing to provide effective protection in its substantive law. Although the United States' Government has not made an issue of this question and an individual presumably could not bring an action to enforce this international obligation, the Imperial Ethiopian Government may find it expedient to forestall any diplomatic question by moving ahead with domestic legislation protecting both Ethiopian and foreign persons.

A further textual difficulty in Article IX(2) relates to the phrase "laws and regulations, if any, respecting registration and other formalities." Ethiopia at present has no formally promulgated legislation governing registration but the Ministry of Commerce and Industry maintains trade mark and patent registers governed by internal rules.⁸ May a United States' national protect his industrial creation in court without following this informal procedure on the ground that it is not formal

4. Note that only inventions, trade marks and trade names are included in this Article. Protection of other forms of industrial property, such as designs and models, are presumably left to the discretion of the contracting parties.

5. If Article IX(2) is deemed to be self-executing it may be possible for a United States' national or company to protect his trade marks and trade names in Ethiopia even though he is not in competition in Ethiopia.

6. The phrase "protected by existing . . . [international] agreements" may cause problems. If the treaty is not self-executing can it be said to protect industrial creations? If the treaty does protect industrial creations, what is the need for Article 674(2)? It is suggested here that Article 674(2) is national legislation implementing treaty provisions such as Article IX(2).

7. This phrase should be given a narrow reading because of the sensitivity of a Government about submitting the quality of its national legal system to international scrutiny. Thus, it should be read to require only protection in substantive law and no discriminatory procedural burdens.

8. See section 4 below.

legislation? In the case of trade marks, the Supreme Imperial Court has suggested in *dictum* that registration in accordance with current practice is a prerequisite to protection in an unfair competition action involving trade marks.⁹ To be on the safe side, therefore, the United States' national or company should register with the Ministry even under the internal regulations. In the case of inventions and other forms of industrial property, Article 674(2) of the Penal Code requires registration.¹⁰

Despite these textual difficulties, the result of Article IX(2) is clear: in some cases United States' nationals or companies may protect industrial creations, particularly industrial inventions, within Ethiopia whereas Ethiopian persons may not do so for lack of a special law creating industrial property rights. Although few Ethiopians may have the technical skill or facilities to discover industrial inventions in large numbers and while it may be desirable to encourage the inflow of technology by treaty provisions protecting industrial creations,¹¹ the inequity of treatment—not to mention the practical difficulty of piloting each treaty provision through Parliament—should encourage the Imperial Ethiopian Government to approach the problem of industrial property rights directly by preparing and submitting to Parliament an industrial property proclamation to be applicable to all persons acting within the Empire.

2. Eritrean Legislation

During the Italian occupation of Eritrea, the colonial administration promulgated legislation governing the protection of trade marks, inventions and designs.¹²

By virtue of Article 96 of the Constitution of Eritrea adopted in 1952, this Italian colonial legislation remained in force in the federal territory of Eritrea.¹³ As late as March 1962 the Attorney-General's Office in Eritrea recognized these laws as being in force without amendment.¹⁴ Even to-day the Eritrean provincial office of the Ministry of Commerce and Industry continues to accept new applications for

9. *Azanaw Aleme v. Singer Sewing Machine Co. Ltd.* (Civ. App. No. 1240/56), *J. Eth. L.*, vol. 2 (1965), pp. 220-227, at p. 223. Whether or not one agrees with the Court's reasoning in this case, registration does serve a useful purpose by giving notice to the public about the ownership and use of the trade mark.

10. The discussion in the above paragraph is by no means exhaustive. Specific cases should bring out additional problems. For example, what happens if a United States' national registers his mark after another person registers the same or a similar mark in Ethiopia? Prior registration should not be dispositive as the question to be asked in an action of unfair competition is whether or not a trader has acted "contrary to honest commercial practice" (Comm. C., Art. 133(1). If the mark was well-known in many parts of the world in connection with similar goods the United States' plaintiff may show that the act of defendant does not meet this minimum standard of morality.

11. See U.N., Department of Economic and Social Affairs, *The Role of Patents in the Transfer of Technology to Developing Countries* (1964) and United Bureau for the Protection of Intellectual Property (B. I. R. P. I.), *Model Law for Developing Countries on Inventions* (1965), p. 17.

12. Published in A. Mori, *Manuale di legislazione della Colonia Eritrea*, vol. 6 (1914), pp. 140-146.

13. Article 96(1) reads: "Laws and regulations which were in force on 1 April 1941, and have not since been repealed by the Administering Authority, . . . shall remain in force so long as they have not been repealed and to the extent that they have not been amended." The Constitution was adopted by the Representative Assembly of Eritrea on 10 July 1952 and ratified by His Imperial Majesty in August of the same year.

14. Memorandum of 12 March 1962 prepared by the Attorney-General's Office in Eritrea (unpublished, Institute of Ethiopian Studies, Addis Ababa).

registration in its trade mark and patent registers in accordance with this legislation.¹⁵

Order No. 27 of 1962, which terminated the federal status of Eritrea,¹⁶ throws doubt, however, on the present legal effectiveness of these laws, at least with regard to applications for registration after the promulgation of the Order. To the extent that the legal validity of these laws is cast in doubt the certainty of protection for their industrial creations which the registrants seek is vitiated.

Uncertainty about the legal validity of legislation in force in Eritrea at the time of promulgating the Order (1962) arises from differing interpretations given to Article 6 of the Order.¹⁷ Article 6 states that until specifically repealed all legislation then in force in Eritrea shall remain in full force "to the extent that the application thereof is necessary to the continued operation of existing administrations." On the one hand, one might argue that prior Eritrean legislation continues in force only if necessary to avoid a breakdown of the local Government administration or to protect vested rights guaranteed by Articles 4 and 5 of the Order.¹⁸ In other words, it would be argued that in the context of the Order as a whole Article 6 is intended to introduce a unified legal system within the Empire so that all citizens of the Empire are subject to the same rules of law. On the other hand, one might argue that the purpose of the Order is not to introduce a unitary legal system but to eliminate some of the unnecessary *administrative* complexities of the Federation: Articles 4, 5 and 6 are intended to ensure that this step disrupts as little as possible vested rights *and* existing laws.¹⁹

15. Interview with Ato Yohannes Berhane, Director-General, Asmara Office, Ministry of Commerce Industry and Tourism, 1 February 1971.

16. Termination of the Federal Status of Eritrea and the Application to Eritrea of the System of Unitary Administration of the Empire of Ethiopia Order, 1962, Order No. 27, *Neg. Gaz.*, year 22, no. 4.

17. The relevant text of Article 6 states:

All enactments, laws and regulations or parts thereof which are presently in force within Eritrea . . . to the extent that the application thereof is necessary to the continued operation of existing administrations, until such time as the same shall be expressly replaced by subsequently enacted legislation, remain in full force and effect and existing administrations shall continue to implement and administer the same under the authority of the Imperial Ethiopian Government.

For differing interpretations see, for example. R. C. Means, "The Eritrean Employment Act of 1958: Its Present Status," vol. 5 (1968). pp. 139-150 at pp. 141-142; J. Vanderlinden, *Introduction au droit de l'Ethiopie moderne* (1971), pp. 7-8.

18. Because industrial property rights created pursuant to the Italian legislation prior to the effective date of the Order (15 November 1962) are vested rights protected by Article 4 of the Order, the office of the Ministry of Commerce, Industry and Tourism in Eritrea (an "existing administration") will have to continue to maintain industrial property registers and the laws will have to remain in effect to govern the operation of the registers and to define the rights conferred by registration. Registration of *new* applications however, are not necessary for the continued operation of the register and therefore should be rejected according to the above interpretation.

19. The constitutional framework of the Revised Constitution requires the Emperor to act together with Parliament in the promulgation of proclamations and to allow the Emperor by an Order, which is not referred to Parliament, to repeal this legislation would be to undercut the elaborate procedure for promulgation set out in Articles 86-122 of the Revised Constitution. This interpretation is concerned with His Imperial Majesty's authority to terminate the federal status of Eritrea pursuant to His authority to determine the organisation of the Government administration under Article 27 of the Revised Constitution, but the emphasis would be on uniform *administration*, not uniform legislation.

Although a court decision on the validity of the Eritrean industrial property legislation may take political factors into consideration—and these factors at present apparently would militate towards enforcement of these laws²⁰ — persons engaged in commercial and industrial activities usually prefer a certain legal rule to the uncertainty of predicting the results of a court action. By this tests of certainty the present situation in Eritrea is hardly satisfactory to the person seeking protection of his industrial creations. To satisfy this need for certainty most effectively the Imperial Ethiopian Government should introduce industrial property legislation for the whole of the Empire with a specific repeal of the prior legislation.

3. Alternative theories for the protection of inventions

While some classes of persons may protect all forms of industrial creations by being foreign persons with treaty rights, by registration in Eritrea or only in the case of trade marks and trade names do all persons have effective protection in Ethiopia by means of an action of unfair competition.²¹ Inventors or industrial designers have remained unprotected although several different theories by which they may persuade a court to grant protection are given below. The inadequacy of these theories again illustrates the need for a comprehensive industrial property law.

a) unfair competition

If trader A creates an invention and trader B, who is in competition with trader A, uses the same invention without payment or acknowledgement to trader A then trader A may be able to recover from B under Article 133 of the Commercial Code on the theory that trader B's sale of goods or rendering of services by using the inventions is an "act of competition contrary to honest commercial practice."²²

As a general remedy, however, the action of unfair competition is unsatisfactory because it only protects persons in competition with each other. If the inventor is not a trader he will not be in competition; if the person appropriating an invention—even on a large-scale—does not use the invention for the production of goods for sale or for the rendering of services he will not be in competition; if

---

The decision of the Supreme Imperial Court in Asmara in *societa National Transport Gondrand Brothers et al. v. Ato Seyum Misgina* (Civil Appeal No. 108/58), *J. Eth. L.*, vol. 4 (1967), pp. 293-303, further supports this latter argument by a textual interpretation of Article 4 of Order No. 27. In that case the Court decided that by virtue of Article 4 limitations in Article 390 of the Civil Code on the rights of foreigners to acquire immovables were not applicable to foreigners in Eritrea. This interpretation may, however, be distinguished on the ground that Article 4 specifically deals with rights to real property: "All rights, including the right to own and dispose of real property shall remain in full force and effect."

20. This is suggested by both Means, cited above at foot note 17, p. 142 and Vanderlinden, cited above at foot note 17, p. 8.

21. For a discussion of the protection of trade marks by an action of unfair competition, see Goldberg, cited above at foot note 2.

22. Although industrial property rights are not created by granting this action, the same results may be reached. For example, if trader A, who would have had an action against trader B on the ground that A is the first user of the mark, transfers his business with the invention to trader C, then the transferee should have the same right of action (even though he personally began use of the invention after B) on the theory that B's acts are dishonest no matter who now uses the invention—which is a factor beyond B's control. Given this protection, the transferee (C) will be willing to pay trader A for the invention.

the inventor or holder of foreign patent rights does not export to Ethiopia goods produced by means of the invention or does not use the invention in Ethiopia he will not be in competition with local persons who may appropriate the invention. The result is that an inventor may be rewarded if he is also a trader in Ethiopia but not if he is not a trader—hardly a rational distinction if the goal is to encourage inventiveness.

In any case, an action based on unfair competition can only be a stop-gap measure. The relatively narrow goal of commercial honesty among traders, which is that of the unfair competition action, does not require the close regulation which the encouragement and reward of inventiveness requires because of the subtle balancing of interests between the need to encourage research by the reward of monopoly property rights with that of not discouraging industrial development by spreading information and use of new processes.

b) work of the mind

Title XI of the Civil Code of 1960 grants the author of a "work of the mind" an incorporeal right of ownership in the work regardless of "the nature, form of expression, merit or purpose of the work" (Art. 1647). Among the works deemed to be a work of the mind is the general catch-all category of "any work created by the intelligence of their author and presenting an original character" (Art. 1648 (e). Because of the generality of the wording of these clauses one might argue that industrial inventions may also be protected by Title XI.

Several objections can be made to this conclusion. The Commercial Code distinguishes industrial property from literary and artistic property. For the latter, Article 149(2) of the Commercial Code refers to Title XI of the Civil Code (the title of which is "Literary and Artistic Ownership") for the former, Article 148(2) refers to the provisions of "special laws". The implication is clear that this special law will be issued in the future and that the general civil law rules found in the Civil Code—which was promulgated at the same time as the Commercial Code—do not apply to industrial creations.

Moreover, if Title XI of the Civil Code were read to include industrial inventions, protection would be granted without registration, publicity or administrative review and for a period of at least 50 years from the date of the "publication" (divulging to the public) of the invention.²³ This makes nonsense of the traditional balance struck by patent laws between encouraging research and not discouraging general use of inventions. At the very least, a law would be necessary to limit the period of monopoly.²⁴

c) imperial prerogative

His Imperial Majesty has on occasion allegedly granted persons monopolies of certain sectors of trade on the grounds that they would improve the welfare of

23. Civ. C., Arts. 1653, 1670.

24. The average duration for the protection of industrial inventions in the world is approximately 18 years. B. I. R. P. I., cited above at foot note 11, p. 48.

His subjects.²⁵ Although no constitutional provision has been cited, presumably the action would be taken pursuant to Article 36 of the Revised Constitution.²⁶ Before the promulgation of the Revised Constitution of 1955 Ethiopian Emperors had exercised a prerogative power to grant such monopolies without dispute.²⁷ To reward a subject for an invention which helps the industrial development of the country or the health of its people would not normally be regarded as an abuse of imperial power, but, even broadly read, Article 36 expressly deals with the Emperor's residual powers other than those granted by other provisions of the Constitution. Moreover, subsequent legislation promulgated by His Imperial Majesty presumably restricts this residual power until the legislation is amended by following the constitutional procedure.

Under the Constitution itself, Article 47 is probably not intended to be a provision under which monopolies could be granted. Article 47 states that "Every Ethiopian subject has the right to engage in any occupation in accordance with the law." Only "laws" may restrict this fundamental constitutional right and restrictions must conform to the standard set out in Article 65. A grant of special favour to an individual without publicity should not be considered as "law" in this context. Moreover, by Articles 22 and 23 of the Commercial Code, which state that "any person or business organisation has the right to carry on any trade" subject to "lawful restrictions" and "legal prohibitions or restrictions", the Emperor, together with Parliament, has reaffirmed the constitutional right to engage in trade. Subsequent restrictions on this right should only be found in or pursuant to legislation also approved by the Emperor and Parliament.

While these arguments raise doubts as to the legal effectiveness of imperial grants of limited monopolies after the promulgations of the Revised Constitution, the very fact that the Emperor has found such grants to be for the general welfare of the Ethiopian people suggests that there is a need for a proclamation governing industrial property rights.

d) licensing legislation

Recent trade and industrial license proclamations,²⁸ requiring Government permission before a person may engage in trade or industry, may allow the Govern-

25. The most celebrated case is the recent dispute over the "invention" of an electric *injera* cooker, where one of the parties claimed a monopoly for five years granted to him by His Imperial Majesty. The case is now before the High Court, Addis Ababa.

26. Article 36, in its relevant parts, reads:

"The Emperor, as Sovereign, has the duty to take all measures that may be necessary to ensure, at all times the safety and welfare of [Ethiopia's] inhabitants. Subject to the other provisions of this Constitution, He has all the rights and powers necessary for the accomplishment of the ends set out in the present Article."

For varying interpretations of this Article see J. C. N. Paul & C. Clapham, *Ethiopian Constitutional Development*, vol. 2 (1971), pp. 441-445.

27. See, for example, the monopoly granted by Emperor Menelik in Article of His contract dated 30 January 1908 with the Compagnie du chemin de fer Franco-ethiopien de Djibouti a Addis Ababa.

28. Industrial Licence Proclamation, 1971, Proc. No. 292, *Neg. Gaz.*, year 30, no. 31; Foreign Trade Proclamation, 1971 Proc. No. 293, *Neg. Gaz.* year 30, no. 32; Domestic Trade Proclamation, 1971, Proc., No. 294, *Neg. Gaz.*, year 30, no. 32.

ment to protect inventors.²⁹ Pursuant to the discretion granted to him under this legislation, the Minister of Commerce, Industry and Tourism may subject the licenses he issues to the condition that the license holder not use certain inventions or new processes.³⁰ While this may be an interim method of dealing with the problem, neither the interest of the public nor that of the inventor is fully protected.

The most important drawback is that the Minister has complete discretion to grant, deny or restrict the inventor's request for protection. While this discretion may be used to require publicity of new processes and compulsory licensing, it may also be subject to the abuses of discriminatory application and unreasonable restrictions.

Even if the inventor reaches initial agreement with the Minister his protection will not be secure. The Minister is not under a continuing obligation to continue the restriction or condition for any specific period of time. This leaves the inventor with no guarantee that he will have protection for longer than one year—the period of the license. The result may be difficulty in finding finance for the development of the invention. A further problem arises because the inventor may not have standing to bring an action to enforce the limitations placed on a license-holder because the only parties to the license are the licensee and the Ministry. Courts may be wary to recognize a right of action in other licensees because of the potential harassment by competing traders. Although the inventor may persuade the Ministry to take action to revoke the license or bring a criminal charge against the license holder, this decision in many cases may be subject to delay and compromise on political grounds.

As in the case of the other alternative theories for the protection of industrial inventions, the licensing legislation does not fully incorporate the basic characteristics of patent laws in other parts of the world: publicity (usually registration in a public register and publication in a specialized Government journal) following some form of administrative review to ensure that the discovery really is an "invention" and monopoly rights for a limited period of time (e.g., an average of eighteen years for industrial inventions). These characteristics are designed to balance the interests of the inventor with other interests of the public and to protect industrial property without carefully striking a balance may give undue weight to one or the other of the competing interests. Only comprehensive legislation can properly clarify and regulate industrial property rights.

29. For example, under Articles 3(3) and 6 of the Domestic Trade Proclamation, cited above at foot note 28, the Minister may limit the number of licenses "for any particular manner of trade". A practical limitation on the exercise of this power is that the limitations may only be imposed by regulations.

30. In a circular distributed by the Ministry the registration procedure in Addis Ababa is described as follows:

Applicants desiring to obtain patents or trade mark certificates are required to submit priority documents and cautionary notices right away, Upon receipt of an application searches are conducted under their corresponding classes, names of owners registered or pending in the name index cards and marks that are similar, resemble or capable of infringing devices are picked out. If the office finds the application and accompanying documents complete and accurate the applicant will be granted a certificate after a month from the publication date, except in rare cases when the patent office receives doubtful applications.

Trade Mark Circular, vol. 1, no. 2 (Jan., 1971), pp. 1-2.

4. The Administration

Pursuant to its mandate set out in Article 24(d) of the Ministers' (Definition of Powers) Order, as amended by Order No. 46 of 1966, the Ministry of Commerce and Industry has established "registers of patents and trade marks" in Addis Ababa and Asmara. Ministry officials have gained practical experience in the operation of these registers and have publicized their rules of operation. If industrial property legislation were promulgated there would be little difficulty in adapting the existing administration with a minimum of training and expense.

CONCLUSION

Although trade marks are now protected by an action of unfair competition and some classes of persons may be able to protect other industrial property rights in Ethiopia on several different theories, there is no doubt that specific legislation—as originally contemplated by the Commercial Code—would solve many doubts and regulate in detail many of the specific problems related to the different interests involved in industrial property. Specific legislation is not essential: Ethiopian industry in most cases is not in a position at present to invest large sums of money to carry out research or to pirate foreign technology. But legislation protecting industrial property rights may encourage foreign investors to come to Ethiopia and specific legislation may also balance this incentive with requirements, such as compulsory licensing, which would actively encourage the use of the invention in Ethiopia. When reviewing its investment and trade policies, therefore, the Imperial Ethiopian Government should seriously consider the preparation and promulgation of a comprehensive industrial property law.

ሕግና ፡ የሕብረተሰብ ፡ ለውጥ ፡ በአፍሪካ ፤

ስለኢትዮጵያ ፡ ሁኔታ ፡ የመጀመሪያ ፡ አስተያየት ።

ከዳንኤል ፡ ኃይሌ ፡*

ብሔራዊ ፡ ብልጽግና ፡ የሚለው ፡ ቃል ፡ በአነስተኛ ፡ ደረጃ ፡ ማንኛቸውንም ፡ የኅብረተሰብ ፡ የፖለቲካ ፡ ብልጽግና ፡ እንዲሁም ፡ ብሔራዊ ፡ ስሜትን ፡ ለመገንባት ፡ የሚደረግ ፡ የኢኮኖሚ ፡ ብልጽግናን ፡ ያጠቃልላል ።¹ የሚያሳዝነው ፡ ስለኢኮኖሚ ፡ እድገት ፡ የተጻፉት ፡ ጽሑፎች ፡ የብዛታቸው ፡ መጠን ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ቢሆንም ፡ ለእድገት ፡ ተፈላጊነታቸው ፡ እኩል ፡ በሆኑት ፡ በሌሎች ፡ አርእስት ፡ ላይ ፡ የተደረጉት ፡ ጥናቶችና ፡ ሥራዎች ፡ ግን ፡ በመጠኑ ፡ ናቸው ። ለኢኮኖሚ ፡ እድገት ፡ የተሰጠው ፡ አንክሮ ፡ ከመጠን ፡ ያለፈ ፡ በመሆኑ ፡ ለብዙ ፡ ሰዎች ፡ መበልጸግ ፡ “ሰው ፡ በቴክኒክ ፡ የሎጂ ፡ ጥበብ ፡ የተፈጥሮን ፡ ሐብት ፡ ተቆጣጥሮ ፡ ግልጽ ፡ የሆነ ፡ የነፍስ ፡ ወከፍ ፡ የሥራ ፡ ውጤትን ፡ ማሳደግ ፤”² ከማለት ፡ በስተቀር ፡ ሌላ ፡ ትርጉም ፡ የለውም ። በአጭሩ ፡ የኢኮኖሚ ፡ ወይም ፡ የኢንዱስትሪ ፡ እድገት ፡ ማለት ፡ ነው ።

ነገር ፡ ግን ፡ ምንም ፡ እንኳን ፡ ብልጽግና ፡ የሚለው ፡ ቃል ፡ በኢንዱስትሪ ፡ በኩል ፡ በሚደረገው ፡ እድገት ፡ ብቻ ፡ ከላይ ፡ እንደተጠቀሰው ፡ ቢወሰን ፤ ኅብረተሰቡ ፡ ይህን ፡ ጠባብ ፡ ዓላማ ፡ ለማግኘት ፡ እንኳ ፡ አንድ ፡ የኅብረተ ፡ ሰብ ፡ ለውጥ ፡ ማሳየት ፡ ይኖርበታል ፤ ከዚህ ፡ ግብ ፡ ለመድረስ ፡ የሚያስችሉትን ፡ ሁኔታዎች ፡ አስተሳሰቦችና ፡ ድርጅቶችን ፡ መፍጠር ፡ አለበት ። “ምክንያቱም ፡ በኢንዱስትሪ ፡ መበልጸግ ፡ ማለት ፡ በቀላሉ ፡ በሳይንስ ፡ የተገኘውን ፡ ጥበብና ፡ ዕውቀት ፡ እንደ ፡ ሁኔታው ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ማዋል ፡ ሳይሆን ፡ ኅብረተሰቡ ፡ በዚህ ፡ እውቀት ፡ ለመጠቀምና ፡ ዕውቀቱን ፡ ለማደርጀት ፡ ፈቃደኝነት ፡ ኖሮትና ፡ ይህንኑ ፡ ዓላማ ፡ ያሉት ፡ የሶሻል ፡ ድርጅቶች ፡ የሚደግፉት ፡ መሆን ፡ አለበት ።”³ ምንም ፡ እንኳን ፡ በሙሉ ፡ የአፍሪካ ፡ መንግሥታት ፡ የኢኮኖሚ ፡ ብልጽግና ፡ ዓላማ ፡ ቢቀበሉም ፡ “ኅብረተሰባቸው ፡ በጣም ፡ ልዩ ፡ በሆኑ ፡ በድሮ ፡ ፍላጎቶች ፡ የተቀረጸ ፡ በመሆኑ ፡ የፊትኛው ፡ ዘመን ፡ የግል ፡ አስተሳሰቦችን ፡ ሶሻል ፡ ድርጅቶች ፡ አሁንም ፡ በውስጣቸው ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ቦታ ፡ ይዘው ፡ ይገኛሉ ።”⁴

እንደ ፡ ጥንቆላ ፡ አስማት ፡ የሰይጣን ፡ ዓይን ፡ ወዘተ ፡ የመሳሰሉትን ፡ እምነቶች ፡ አሁንም ፡ በሰፊው ፡ ከመኖራቸው ፡ የተነሳ ፡ በአብዛኛዎቹ ፡ አፍሪካውያን ፡ ኑሮ ፡ ላይ ፡

* የቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ የኒቨርስቲ ፡ የሕግ ፡ ፋክልቲ ፡ ፀሐፊው ፡ የመጀመሪያውን ፡ ቅጂ ፡ በመመልከትና ፡ ብዙ ፡ ጠቃሚ ፡ አስተያየቶች ፡ ላደረጉት ፡ ለአቶ ፡ ቢልልኝ ፡ ማንደፍሮ ፡ ዶክተር ፡ ብሩን ፡ አቶ ፡ ብሬድና ፡ ለፕሮፌሰር ፡ ክሊፍ ፡ ቶምሶን ፡ ከባድ ፡ ባለ ፡ ውለታ ፡ መሆኑን ፡ ይገልጻል ። ይህ ፡ ጽሑፍ ፡ የተዘጋጀው ፡ በካምፓላ ፡ ላይ ፡ ስለ ፡ ሕግና ፡ እድገት ፡ ከግንቦት ፡ ፳፮ ፡ እስከ ፡ ሰኔ ፡ ፲ ፡ ቀን ፡ ተደርጎ ፡ ለነበረው ፡ ስብሰባ ፡ ነበር ።

1. ጂ ፡ ሚየር ፡ ሊዲንግ ፡ ኢቩውስ ፡ ኢን ፡ ኢኮኖሚክ ፡ ዲቬሎፕሜንት ፡ ኢ.ኤ. ኢ. ፲፱፻፸ ገጽ ፡ ፩ ፡
2. ኤም ፡ ዊኔር ፡ ሥልጣኔ ፡ (፲፱፻፳፮ እ. ኤ. አ.) ገጽ ፡ ፫ ፡
3. ጂ ፡ ሃንተር ፡ የትሮፒካል ፡ አፍሪካ ፡ አዲሶቹ ፡ ሕብረተ ፡ ሰቦች ፡ ፲፱፻፳፮ ፡ (እ. ኤ. አ.) ገጽ ፡ ፸፩ ፡
4. እላይ የተጠቀሰውን ፡— ገጽ ፡ ፸፩—፸፪ ፡ ይመልከቱ ።

ከፍ ፡ ያለ ፡ ኃይል ፡ አላቸው ።⁵ ጂ. ሳቫርድ ፡ እንደሚያመለክተው ፡ የጠንቋዮች ፡ ዓላማ ፡ ሁልጊዜም ፡ ባህል ፡ የማያከብሩ ፡ ከሰው ፡ የማይገጥሙ ፡ በአሁኑ ፡ ዘመን ፡ ሁኔታ ፡ ተሻሽሎዋል ፡ ወደሚባሉት ፡ ሰዎች ፡ ነው ። ስለዚህ ፡ ጥንቅቅ ፡ ምን ፡ ያህል ፡ ወደኋላ ፡ የመጡት ፡ ኃይል ፡ መሆኑን ፡ ለመገንዘብ ፡ ቀላል ፡ ነው ። በዚህ ፡ ምክንያት ፡ ነው ፡ ብዙ ፡ አፍሪካውያን ፡ “የቅናት ፡ መንፈስ” ፡ ከሚያስቸግሯቸው ፡ ነገሮች ፡ ሁሉ ፡ የበለጠ ፡ ነው ፡ የሚሉት ።⁶

ከእነዚህ ፡ ጊዜያቸው ፡ የተላለፈባቸው ፡ ድርጅቶች ፡ ተጨማሪ ፡ ብዙዎቹ ፡ የአፍሪካ ፡ ኅብረተሰቦች ፡ የማያስፈልጉ ፡ አስተያየቶች ፡ አስተሳሰቦችና ፡ ግምቶች ፡ ለሥልጣኔአቸው ፡ እንቅፋቶች ፡ ሆነውባቸዋል ።

ለምሳሌ ፡ ያህል ፡ እኔ ፡ በግል ፡ የማውቀውን ፡ የኢትዮጵያውያን ፡ ኅብረተሰብ ፡ ብወስድ ፡ (በተለይ ፡ በደጋ) ፡ ሕዝቡ ፡ ለኑሮው ፡ ያለው ፡ አስተያየትና ፡ የኑሮ ፡ ሁኔታውን ፡ ስለማሻሻል ፡ ያለው ፡ አስተሳሰብ ፤ በጠቅላላውም ፡ ስለ ፡ ሥራ ፡ ያለው ፡ ስሜት ፡ በተለይም ፡ በአንዳንድ ፡ የሥራ ፡ ዓይነቶች ፡ ላይ ፡ ያለው ፡ አስተሳሰብ ፡ ለሥልጣኔ ፡ ከሚያስፈልጉት ፡ ነገሮች ፡ ጋር ፡ ተስማሚ ፡ አይደለም ።

የኢትዮጵያ ፡ ሕዝብ ፡ ስለኑሮውና ፡ ስለኑሮ ፡ መሻሻል ፡ ያለው ፡ አስተሳሰብ ፡ የታነጸው ፡ በኢትዮጵያ ፡ ኦርቶዶክስ ፡ ቤተክርስቲያን ፡ ትምህርት ፡ ነው ። አቶ ፡ መስፍን ፡ ወ/ማርያም ፡ እንዳሉት ፡ የዚህች ፡ ቤተ ፡ ክርስቲያን ፡ ትምህርት ፡ ለሞት ፡ ታላቅ ፡ ክብር ፡ በመስጠት ፡ ልመናን ፡ በማድረግ ፡ ኑሮን ፡ ኢምንት ፡ አድርጎ ፡ በማስተማር ፡ ላይ ፡ የተመሠረተ ፡ ነው ።⁷ ይህም ፡ ትምህርት ፡ ከሞት ፡ በኋላ ፡ ስለሚኖረው ፡ ኑሮ ፡ የማይገባውን ፡ አንክሮ ፡ በመስጠቱና ፡ ሞት ፡ የአዲስና ፡ ዘላቂ ፡ ኑሮ ፡ መጀመሪያ ፡ ነው ፡ በማለት ፡ የዚችን ፡ ዓለም ፡ ኑሮ ፡ ለወዲያኛው ፡ ዓለም ፡ ኑሮ ፡ መዘጋጃ ፡ ቦታ ፡ በማድረግ ፡ ሃብት ፡ ማከማቸትና ፡ መደሰት ፡ አስቀያሚ ፡ ነገር ፡ በማድረግና ፡ ድህነት ፡ በኅብረተሰቡ ፡ ውስጥ ፡ መጥፎ ፡ ነገር ፡ ሳይሆን ፡ ነፍስ ፡ ወደ ፡ መንግሥተ ፡ ሰማያት ፡ ለመግባት ፡ ከሚያስፈልጓቸው ፡ ነገሮች ፡ አንዱን ፡ በማድረግ ፤⁸ የሕዝቡን ፡ የመፈጠር ፡ ችሎታውንና ፡ የራሱን ፡ የኑሮ ፡ ሁኔታ ፡ ለማሻሻል ፡ እንዳይታገድ ፡ ካደረጉት ፡ ብዙ ፡ ምክንያቶች ፡ ውስጥ ፡ አንዱ ፡ ነው ። በተጨማሪም ፡ ተደጋግመው ፡ በሚነገሩ ፡ ስብከቶች ፡ ማናቸውንም ፡ ነገር ፡ የሚመራ ፡ በሁሉ ፡ ቦታ ፡ የሚገኝ ፡ ሁሉን ፡ የሚያውቅና ፡ ከሁሉ ፡ የሚበልጥ ፡ እግዚአብሔር ፡ በመሆኑ ፡ በገዥነትና ፡ አበባዎችን ፡ ጭምር ፡ ሳይቀሩ ፡ በእርሱ ፡ ሥር ፡ ተገዢዎች ፡ ነን ፡ የሚለው ፡ አስተሳሰብ ፡ ከሕዝቡ ፡ ጠቅላላ ፡ አስተሳሰብ ፡ ጋር ፡ ስለተዋሀደ ፡ በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ “የሚያምኑትን ፡ ማንኛቸውንም ፡ ነገር ፡ የሚሆነው ፡ “በእግዚአብሔር ፡ ፈቃድ” ፡ በመሆኑ ፡ አንድ ፡ ተራ ፡ ሰው ፡ የሁኔታዎችን ፡ መንገድ ፡ ለመለወጥ ፡ የሚያደርገው ፡ ትግል ፡ የሚያስገኘው ፡ ፍሬ ፡ በጣም ፡ አነስተኛ ፡ ነው ፡ ብለው ፡ ነው ።”⁹ የፍጥረታት ፡ የወደፊት ፡ ሁኔታ ፡ ቀድሞ ፡

5. እነዚህ ፡ ድርጅቶች ፡ በኢትዮጵያ ፡ ውስጥ ፡ በልዩ ፡ ልዩ ፡ ሰዎች ፡ ይታወቃሉ ። ቡዳ ፡ ጠይብ ፡ ጭራቅ ፡ ሠይጣን ፡ ዛር ፡ ውቃቢ ፡ ወዘተ ፡ እነዚህን ፡ ነገሮች ፡ የሚቆጣጠሩ ፡ ሰዎች ፡ ጠንቋዮች ፡ ቃልቻ ፡ ወዘተ ፡ ይባላሉ ።

6. ጂ. ሳቫርድ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕዝብ ፡ (ገና ፡ ያልታተመ ፡ ቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ መጽሐፍት ፡ ቤት) ፡ ፳ልዩም ፡ ፫ ፡ ገጽ ፡ ፴፰

7. መስፍን ፡ ወልደማርያም ፡ “የእድገት ፡ ባሕላዊ ፡ ችግሮች” (ያልታተመ ፡ ቀ.ኃ.ሥ.ዩ. መጽሐፍት ፡ ቤት) ፡ ገጽ ፡ ፱ ፡

8. ለሃብታም ፡ መንግሥተ ፡ ሰማያት ፡ ከመግባት ፡ ይልቅ ፡ ግመል ፡ በመርፈ ፡ ቀዳዳ ፡ ብታልፍ ፡ ይቀላል ።

9. ጂ. ሊፕስቲል ፡ ኢትዮጵያ ፡ ሕዝቧ ፡ ባሕሏ ፡ ሕብረተሰቧ ፡ (እ.ኤ.አ. ፲፱፻፷፪) ፡ ገጽ ፡ ፻፱፻

ተወስነዋል፡ የሚለውን፡ አስተሳሰብ፡ ውጤት፡ በአቶ፡ አሰፋ፡ በቀለና፡ በአቶ፡ እሼቱ፡ ጮሌ፡ ሁለት፡ የታወቁ፡ የኢትዮጵያ፡ የኢኮኖሚ፡ ሊቃውንት፡ በግልጽ፡ ተነግሯል። እነሱ፡ እንደሚሉት፡ ይህ፡ እምነት፡ ሕዝቡን፡ ያመራው፡ ሕላዊነት፡ ወደ፡ ሌላው፡ ተስፋ፡ አስቆራጭነትና፡ ነገር፡ ሁሉ፡ በዕድል፡ ይሆናል፡ ወደሚል፡ ማናቸውንም፡ የተሻለ፡ ኑሮ፡ ለማምጣት፡ የሚደረጉትን፡ ትግሎች፡ ወደሚቃወም፡ አስተሳሰብ፡ ነው። ይህ፡ ዓላማ፡ የተፈጠረው፡ ለሰይጣንና፡ ለተባባሪዎቹ፡ ሲሆን፡ መንግሥተ፡ ሰማያት፡ በእግዚአብሔር፡ ቁጣና፡ ትእዛዝ፡ ምክንያት፡ አምልጣለች፡ የሚለው፡ እምነት፡ ሰው፡ ወደ፡ ለውጥ፡ ያለውን፡ አስተሳሰብ፡ የፍጥረት፡ የበላይ፡ ገዢ፡ ለመሆን፡ የሚኖረውን፡ ፍላጎት፡ አግዶታል።¹⁰

ይህ፡ ብቻውን፡ ማንኛውንም፡ የእድገትና፡ የመሻሻል፡ ሃሳብ፡ ገና፡ በጨቅላነት፡ ሊያጠፋው፡ ይችላል። ይሆናል። ነገር፡ ግን፡ ይህ፡ ሃሳብ፡ በአካባቢው፡ ያሉትን፡ የማይስማማው፡ የኅብረተሰቡን፡ አስተያየቶች፡ አምልጦ፡ ለማደግ፡ ቢችል፡ እንኳን፡ ስለሥራ፡ ያለው፡ አስተሳሰብ፡ በእርግጥ፡ አፍኖ፡ ያስቀረዋል። ፕሬዚዳንት፡ ጁሊየስ ኔሬሬ፡ እንደተናገሩት፡ “ሁሉም፡ ብልጽግናን፡ ይፈልጋል፡ ነገር፡ ግን፡ ለብልጽግና፡ መሠረታዊ፡ አስፈላጊ፡ ነገሮች፡ ገብቶት፡ የተቀበለ፡ ጥቂት፡ ነው። መሠረታዊና፡ አስፈላጊ፡ ነገር፡ አጠንክሮ፡ መሥራት፡ ነው።”¹¹ ምንም፡ እንኳ፡ ይህ፡ ንግግር፡ ጠቅላላ፡ ሁኔታ፡ የሚመለከት፡ ቢሆንም፡ በይበልጥ፡ እውነተኛነቱ፡ ከፍ፡ ያለ፡ የሰው፡ ጉልበት፡ ኖሯቸው፡ የተወሰነ፡ ካፒታል፡ ለሌላቸው፡ በማደግ፡ ላይ፡ ለሚገኙ፡ አገሮች፡ ነው። እነዚህ፡ አገሮች፡ በመሠረቱ፡ ለመበልጸግ፡ የሚተማመኑበት፡ በዚህ፡ በሰው፡ ጉልበት፡ ኃይላቸው፡ ስለሆነ፡ ይህንኑ፡ በትክክል፡ በሥራ፡ ላይ፡ ማዋሉ፡ በጣም፡ አስፈላጊ፡ ነው። ምንም፡ እንኳን፡ ኢትዮጵያ፡ ከዚህ፡ ክፍል፡ ከሚገኙት፡ አገሮች፡ ጋር፡ ብትመደብም፡ ሕዝቡ፡ ስለሥራ፡ ያለው፡ አስተሳሰቦች፡ ከላይ፡ የተዘረዘሩት፡ ነገሮች፡ ጋር፡ ተቃራኒዎች፡ ናቸው። እንደሚነገረው፡ ከመቶ፡ አምሳ፡ የሚሆኑ፡ ልዩ፡ ልዩ፡ ሰማእታትን፡ ለማስታወስ፡ በኦርቶዶክስ፡ ቤተ፡ ክርስቲያን፡¹² የሚደረጉት፡ በዓላት፡ ብቻ፡ ሳይሆን፡ በተጨማሪ፡ ፪፻፶፯፡ የሚሆኑ፡ የጾም፡ ቀናት፡ በየዓመቱ፡ ይገኛሉ። በነዚህ፡ ቀናት፡ ውስጥ፡ ማንኛቸውንም፡ የኦርቶዶክስ፡ ቤተ፡ ክርስቲያን፡ ተከታዮች፡ ለሰውነት፡ አስፈላጊ፡ የሆኑትን፡ ምግቦች፡ እንደ፡ ወተት፡ ቅቤና፡ ሥጋ፡ እንዳይመገቡ፡ ከመከልከላቸው፡ በላይ፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ እስከ፡ ቀትር ድረስ፡ ጨርሶ፡ እንዳይበሉ፡ ይታዘዛሉ። ይህ፡ ካለው፡ ለሰውነት፡ አስፈላጊ፡ ምግቦች፡ እጥረት፡ ጋር፡ ተደራቢ፡ በመሆን፡¹³ የሚያመጣው፡ ውጤት፡ አነስተኛ፡ የሆነ፡ የሥራ፡ ፍሬ፡ ነው። “በተጨማሪ፡ ሥራ፡ የማይሠራባቸው፡ ቀናት፡ አሉ፡ የሚለው፡ እምነት፡ ምናልባት፡ በሕዝቡ፡ ላይ፡ ሥራ፡ የሚያሳፍር፡ ነገር፡ ሳይሆን፡

10. አሰፋ፡ በቀለና፡ እሼቱ፡ ጮሌ፡ ኤ፡ ፕሮፋይል፡ አፍ፡ ዘ፡ ኢትዮጵያን፡ ኢኮኖሚ፡—(ያልታተመ)፡ የኢኮኖሚክስ፡ ፋክልቲ፡ ቀ. ኃ. ሥ. ዩ. ገጽ፡ ፳፡

11. ጁ፡ ሳቫርድ፡ በማስታወሻ፡ ቁጥር፡ ፮፡ የተጠቀሰው፡ ገጽ፡ ፲፭፡

12. አሰፋ፡ በቀለና፡ እሼቱ፡ ጮሌ፡ በማስታወሻ፡ ቁ. ፲፡ የተጠቀሰው፡ ገጽ፡ ፱፡ እንደ ዶክተር፡ ተሾመ፡ ዋጋው፡ ጥናት፡ ከሆነ፡ በየወፍ. የሚገኙት፡ የበዓላት፡ ቀኖች፡ ብዛት፡ በ፲፫፡ የአመቱ፡ ወራቶች፡ ውስጥ፡ ፩፻፶፯፶፩፡ ቀናት፡ ናቸው።

ተሾመ፡ ዋጋው፡ የበዓላት፡ መብዛትና፡ በኢትዮጵያ፡ የሕብረተሰባዊ፡ ኢኮኖሚ፡ እድገት፡ ላይ፡ የሚኖራቸው፡ ውጤት፡ (ያልታተመ፡ ቀ. ኃ. ሥ. ዩ. መጽሐፍት፡ ቤት፡) ገጽ፡ ፲፫፡ ይመለከታል።

13. በአመጋገብ፡ በኩል፡ እንደተገመተው፡ አንድ፡ ሰው፡ የሚያገኘው፡ መጠነኛ፡ ካሎሪን፡ በቀን፡ ፪፻፪፻፶፯፡ ካሎሪን፡ ሲሆን፡ የአገሪቱ፡ ከፍታና፡ የእጅ፡ ሥራ፡ ሞያተኞች፡ ብዛት፡ ብናመዛዝነው፡ በቀን፡ ወደ፡ ፬፻፶፯፡ ካሎሪዎች፡ ጉድለት፡ እናገኛለን፡— ጁ፡ ኤስ፡ ሲሚክ፡ “አመጋገብና፡ ዳዩትስ”፡ በ “ኢኮኖሚክ፡ ጀርናል”፡ እንደተጠቀሰው፡ ቮልዩም፡ ፩ (፲፱፻፷፰ እ.ኤ.አ.) ገጽ፡ ፲፱፡

አይቀርም ፡ የሚል ፡ ግምት ፡ አሳድሮ ፡ ይሆናል ፤ እንደዚሁም ፡ በአንዳንድ ፡ ቀናት
ውስጥ ፡ አለመሥራት ፡ በእግዚአብሔር ፡ በካሕናትና ፡ በሌሎችም ፡ ክርስቲያኖች ፡
በኩል ፡ የጥሩ ፡ ሃይማኖተኛነት ፡ ምልክት ፡ ሆኖ ፡ እንደሚቆጠር ፡ ታውቆዋል ። ስለ
ዚህ ፡ ሥራን ፡ አለመውደድ ፡ መሥራትን ፡ እንደቆሻሻና ፡ እንደ ፡ አዋራጅ ፡ ነገር ፡
አድርጎ ፡ መቁጠር ፡ በጠቅላላው ፡ ሕዝብ ፡ አስተሳሰብ ፡ ውስጥ ፡ ደርጅቷል ።¹⁴

ምንም ፡ እንኳን ፡ በጠቅላላው ፡ ሥራ ፡ የተናቀ ፡ ቢሆንም ፡ በእጅ ፡ የሚሠሩ ፡
ልዩ ፡ ልዩ ፡ ሥራዎች ፡ በተለይ ፡ የተጠሉና ፡ የተናቁ ፡ ናቸው ። የእጅ ፡ ብልሃት ፡ ባር
ነት ፡ የአፍ ፡ ብልጠት ፡ ጌትነት ፡ የሚለው ፡ የአማርኛ ፡ ተረት ፡¹⁵ በግልጽ ፡ የሚያሳ
የው ፡ ለዚህ ፡ ዓይነቱ ፡ ሥራ ፡ የሰፈነው ፡ ጥላቻ ፡ ነው ። “በተጨማሪ ፡ ሸክላ ፡ ሰሪ
ዎች ፡ አንጥረኞች ፡ ብረት ፡ ቀጥቃጮች ፡ ሸማኔዎች ፡ አስፈላጊ ፡ ከሆኑት ፡ ብልሃትና ፡
እውቀታቸው ፡ ጋር ፡ ከሰው ፡ ያነሰ ፡ ቦታ ፡ ተሰጥቷቸዋል ፤ በጋብቻ ፡ ከሌሎች ፡ ወገ
ኖች ፡ ጋር ፡ እንዳይቀላቀሉ ፡ ተከልክለው ፡ ፍርሃትና ፡ ጥላቻ ፡ በተቀላቀለበት ፡ መን
ፈስ ፡ ይመለከቷቸው ፡ ነበር ።”¹⁶

በእኛ ፡ አስተሳሰብ ፡ በጠባብ ፡ የታለመውን ፡ የእንዱስትሪ ፡ ብልጽግና ፡ እንኳን ፡
ለማግኘት ፡ እነዚህንና ፡ እነዚህን ፡ ለመሳሰሉትን ፡ አስተሳሰቦች ፡ ለአድገት ፡ የሚያስፈ
ልጉት ፡ ሁኔታዎች ፡ ጋር ፡ ተስማምተው ፡ ለመሄድ ፡ እንዲችሉ ፡ መደረግ ፡ አለበት ።

የሰው ፡ አስተሳሰብና ፡ አስተያየቶችን ፡ በዘመናዊ ፡ ሁኔታ ፡ ለማሻሻል ፡ በተደጋ
ጋሚ ፡ የሚነገርላቸው ፡ መንገዶች ፡ ትምህርትና ፡ መገናኛዎች ፡ የመንግሥት ፡ ሥል
ጣንና ፡ አይድዮሎጂ ፡ ናቸው ።¹⁷ በአሁኑ ጊዜ ፡ ሰፍነው ፡ የሚገኙትን ፡ አንዳንድ ፡ አስ
ተሳሰቦችንና ፡ አቋሞችን ፡ ለመለወጥም ፡ ሆነ ፡ ለመጠበቅ ፡ እነዚህ ፡ መሣሪያዎች ፡
በሙሉ ፡ የሚሰጡትን ፡ ድርሻ ፡ ለመነጋገር ፡ መሞከር ፡ በጣም ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ተግባር ፡
ብቻ ፡ ሳይሆን ፡ በእንደዚህ ፡ ዓይነቱ ፡ አጭር ፡ ጽሑፍ ፡ ለማከናወን ፡ አይቻልም ። በዚ
ህም ፡ ላይ ፡ ነገርን ፡ ለማፍታታት ፡ የሚያስፈልጉን ፡ መሣሪያዎች ፡ የኔ ፡ የሕግ ፡ ትም
ህርትና ፡ ችሎታ ፡ ከሚፈቅደው ፡ በላይ ፡ ናቸው ። ስለዚህ ፡ ከዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ ውስጥ ፡
ከላይ ፡ የተጠቀሱት ፡ የኅብረተሰብ ፡ ለውጥ ፡ ለማምጣት ፡ የማያገለግሉን ፡ መሣሪያ
ዎች ፡ በሙሉ ፡ ሳይሆን ፡ ስለ ፡ መንግሥት ፡ ሥልጣን ፡ እንነጋገራለን ። የመንግሥት ፡
ሥልጣን ፡ የሚለውን ፡ እንደ ፡ ሕጋዊ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ አድርገን ፡ እንወስደዋለን ።

ሕግና ፡ ሕጋዊ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ የተባሉት ፡ ቃላት ፡ በብዙ ፡ ዓይነት ፡ መንገድ ፡
በመተርጎማቸው ፡ ከብዙ ፡ ነገሮች ፡ ጋር ፡ እንዲመሳሰሉ ፡ በመደረጋቸው ፡ እንዳንድ ፡
ጊዜም ፡ የሁለቱ ፡ ቃላት ፡ ትርጉም ፡ ማናቸውም ፡ ነገር ፡ ይሆናል ፡ ወደሚለው ፡ እም
ነት ፡ ይመራል ። ስለዚህ ፡ ለተወሳሰበና ፡ ላልተጠራ ፡ ስለሕግ ፡ ሥራና ፡ መሠረት ፡ አብ
ዛኛው ጊዜ ፡ የሚሰጠው ፡ ምክንያት ፡ አብዛኞቹ ፡ የሕግ ፡ ፈላስፋዎች ፡ የሕግ ፡ መሠ
ረታዊ ፡ ሃሳብ ፡ በአንድ ፡ ዓረፍተ ፡ ነገር ፡ ለማጠቃለል ፡ ባደረጉት ፡ ሙከራ ፡ ነው ።
ይኸውም ፡ እንደ ፡ ሌሎቹ ፡ የአንድ ፡ ዓረፍተ ፡ ነገር ፡¹⁸ ሁሉ ፡ አብዛኛውን ፡ ነገር ፡

14. ተሾመ ፡ ዋጋው ፡ የበአላት ፡ መብዛትና ፡ በኢትዮጵያ ፡ የሕብረተሰብአዊ ፡ ኢኮኖሚ ፡ እድገት ፡ ላይ ፡
የሚኖረው ፡ ውጤት ፡ (ያልታተመ ፡ ቀ. ኃ. ሥ. ዩ. መጽሐፍት ፡ ቤት) ፡ ገጽ ፡ ፴፭ ።

15. መሥፍን ፡ ወልደማርያም ፡ በማስታወሻ ፡ ቁ. ፯ ፡ እንደተጠቀሰው ፡ ገጽ ፡ ፲፫ ።

16. እላይ ፡ የተጠቀሰውን ፡ ገጽ ፡ ፲፫ ፡ ይመልከቱ ።

17. ጂ ፡ ዊኔር ፡ በቁ. ፩ ፡ ማስታወሻ ፡ የተጠቀሰው ፡ ገጽ ፡ ፳ ።

18. ኬ ፡ ሬዶን ፡ ይመልከቱ ፡ አን ፡ ኢንትርዳክተሪ ፡ ሰርቪዬ ፡ እፍ ፡ ዘ ፡ ፕሌስ ፡ እፍ ፡ ሎው ፡ ኢን ፡ አወር
ሲቪላይዜሽን ፡ (፲፱፻፵፮ ፡ እ. ኤ. አ.) ፡ ምዕራፍ ፡ ፪ ፡ ከ፱ ፡ የሚበልጡ ፡ በአንድ ፡ አረፍተ ፡ ነገር ፡ ሕግን
የሚተረጉሙ ፡ መከሪዎች ፡ ተጠቅሰዋል ።

ስለሚተው ፡ ለማሳሳት ፡ ይችላል ።¹⁹ ነገር ፡ ግን ፡ በዚህ ፡ አስቸጋሪ ፡ በሆኑ ፡ የሕግ ፡ ፍልስፍና ፡ ውስጥ ፡ ሳንገባ ፡ ለጉዳያችን ፡ የሚስማማን ፡ በፕሮፈሰር ፡ ዊልያም ፡ ሲ ፡ የቀረበውን ፡ የሚሠራበት ፡ ትርጉም ፡ ወስደን ፡ ሕግን ፡ እንደ ፡ “... አንድ ፡ የኅብረ ተሰብ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ የሚጠብቅ ፡ ብልሕት ፡ እንደ ፡ መሆኑ ፡ መጠን ፡ ህላዊነቱን ፡ የሚያገኘው ፡ በመሠረቱ ፡ በፖለቲካ ፡ ከደረጃ ፡ ኅብረተሰብ ፡ ሐይልን ፡ በሞኖፖሊ ፡ ይዞ ፡ ያስፈራራል ፡ ወይም ፡ በጉልበት ፡ እየተጠቀመ ፡ ከሚያገኘው ፡ ሥልጣን ፡ ነው ።”²⁰ ምንም ፡ እንኳ ፡ ይህ ፡ ፍች ፡ ከመጠን ፡ በላይ ፡ እርግጠኛነት ፡ የሚመለከት ፡ ነው ፡ ተብሎ ፡ መተቸት ፡ ቢቻልም ፡ እኛንም ፡ የሚማርከን ፡ ይኸው ፡ የተለየ ፡ ጠባዩ ፡ ነው። ይህ ፡ ፍች ፡ ሕግን ፡ ግብረገብነት ፡ የማይመለከተው ፡ ወይም ፡ ገለልተኛ ፡ የሆነ ፡ መሣሪያ ፡ አድርጎ ፡ ስለሚያየው ፡ እኛንም ፡ ሐሳባችን ፡ ምንም ፡ ዓይነት ፡ የሞራልና ፡ የበጎ ልማድ ፡ ሐሳብ ፡ ሳይጨልመው ፡ በሕግና ፡ ኅብረተሰብ ፡ ለውጥ ፡ መካከል ፡ ስላለው ፡ የአንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ግንኙነት ፡ ላይ ፡ ለማተኮር ፡ ያስችለናል ።

የተደባለቀው ፡ ፍች ፡ ብቻ ፡ ሳይሆን ፡ በተጨማሪ ፡ አስፈላጊነቱና ፡ የወደፊት ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ የመዋል ፡ ችሎታውን ፡ የኅብረት ፡ ሰብ ፡ ለውጥ ፡ ለማምጣት ፡ እንዴት ፡ አድርጎ ፡ ለመጠቀም ፡ እንደሚችል ፡ ሁልጊዜም ፡ አከራካሪ ፡ ጉዳይ ፡ ሆኖ ፡ ተገኝ ቶዋል ። ፍሬድ ፡ ማን ፡ እንዳለው ፡ ሕግ ፡ በመሠረቱ ፡ የኅብረተሰቡን ፡ ስሜት ፡ በዝግታ ፡ መከተል ፡ እንጂ ፡ መምራት ፡ የለበትም ፡ በሚሉት ፡ ወገኖችና ፡ ሕግ ፡ አዲስ ፡ አስተሳሰብን ፡ በመፍጠር ፡ ዓይነተኛ ፡ ሠሪ ፡ ነው ፡ በሚሉት ፡ መካከል ፡ ያለው ፡ ክርክር ፡ በሕግ ፡ ፍልስፍና ፡ ታሪክ ፡ ውስጥ ፡ ከሚደጋገሙት ፡ እስተያየቶች ፡ አንዱ ፡ ነው።²¹ ሕግ ፡ በሕብረተሰብ ፡ ውስጥ ፡ ለውጥ ፡ የማምጣቱን ፡ ተፈላጊነትና ፡ የሚያመጣውም ፡ ለውጥ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ለመዋል ፡ ያለውን ፡ ተስፋ ፡ የማይቀበሉ ፡ ሁለት ፡ የታወቁ ፡ የፍልስፍና ፡ ክፍሎች ፡ የማርክሲስት ፡ አስተሳሰብን ፡ የሚከተሉና ፡ የታሪክ ፡ ክፍል ፡ ተከታዮች ፡ ናቸው። እነዚህ ፡ ክፍሎች ፡ ለሚከተሉት ፡ አስተሳሰብ ፡ የሚሰጡትንም ፡ ምክንያቶች ፡ በአጭር ፡ መስመሮች ፡ ተንትኖ ፡ ለመገምገም ፡ መሞከር ፡ አንደ ፡ ትልቅ ፡ ድፍረት ፡ ሊያስቆጥር ፡ ይችላል ። በዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ ግን ፡ የሚሞከረው ፡ ሁለቱም ፡ ክፍሎች ፡ ሕግ ፡ በኅብረተ ፡ ሰብ ፡ ውስጥ ፡ ለውጥ ፡ የማምጣቱን ፡ ተፈላጊነትና ፡ የሚያመጣውም ፡ ለውጥ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ለመዋል ፡ ያለው ፡ ተስፋ ፡ ያልተቀበሉበት ፡ አንዳንድ ፡ መሠረታዊ ፡ ምክንያቶችን ፡ መርጦ ፡ በአፍሪካ ፡ ሁናቴ ፡ ላይ ፡ ያላቸውን ፡ እውነተኛነት ፡ መፈተን ፡ ነው።

የታሪካዊ ፡ አስተሳሰብ ፡ ክፍል ፡ መሥራች ፡ የሆነው ፡ ሳቪኒ ፡ የሚለው ፡ ሕግ ፡ ከሕዝብ ፡ ጠባይና ፡ ኑሮ ፡ ጋር ፡ የተያያዘ ፡ ስለሆነ ፡ “ከሕዝቡ ፡ ጋር ፡ አብሮ ፡ የሚያድግ ፡ ከሕዝቡ ፡ ጥንካሬ ፡ ጋር ፡ አብሮ ፡ የሚጠነክርና ፡ በመጨረሻም ፡ አገሪቷ ፡ ብሔራዊ ፡ ስሜትዋን ፡ ስታጣ ፡ አብሮ ፡ የሚሞት ፡ ነው።”²² ተመሳሳይም ፡ የክላሲካል ፡ ማርክሲስት ፡ አስተሳሰብ ፡ “ሕግን ፡ በኢኮኖሚና ፡ በቴክኖሎጂ ፡ ላይ ፡ የተመሠረተ ፡ ድርጅት ፡ አድርጎ ፡ ስለሚመለከተው ፡ የተመሠረተበትን ፡ ኢኮኖሚና ፡ ቴክኖሎጂ ፡ ለመለወጥ ፡ ያለው ፡ ችሎታ ፡ የሚታለም ፡ አይደለም።”²³

19. ሐዋርድና ፡ ሳመርስ ፡ ሕግ ፡ ተፈጥሮው ፡ ሥራውና ፡ ክልሉ ፡ (ገጽ ፡ ፮ ፡ ፲፱፻፷፮ ፡ እ.ኤ.አ.)
 20. ደብሊው. ሐርቪ ፡ ሕግና ፡ የኅብረተሰብ ፡ ለውጥ ፡ በጋና ፡ (፲፱፻፷፯ ፡ እ.ኤ.አ.) ገጽ ፡ ፲፻፵፫
 21. ደብሊው. ፍሬይድ ፡ ማን ፡ ሕግ ፡ በተለዋዋጭ ፡ ኅብረተሰብ ፡ (፲፱፻፶፱ ፡ እ.ኤ.አ.) ገጽ ፡ ፫ ፡
 22. ሲምሶንና ፡ ስቶን ፡ ሕግና ፡ ኅብረተሰብ ፡ (፲፱፻፵፰ ፡ እ.ኤ.አ.) ገጽ ፡ ፪፻፵፫
 23. ዋይ. ድሮር ፡ ሕግና ፡ “የኅብረተሰቡ ለውጥ” ፡ ቱለን ፡ ሎ ፡ ሪቪው ፡ ቮልዩም ፡ ፴፫ ፡ (፲፱፻፶፰-፶፱ እ.ኤ.አ.) ገጽ ፡ ፭፻ ፡

የነዚህን ፡ የሁለቱን ፡ ክፍሎች ፡ በዚህ ፡ ጉዳይ ፡ ላይ ፡ ላያቸው ፡ አስተሳሰብ ፡ ካሁኑ ፡ ዘመን ፡ ሁኔታ ፡ ጋር ፡ ተስማሚ ፡ ሆኖ ፡ አላገኘውም።²⁴ በጠቅላላ ፡ ለአፍሪካ ፡ ሁኔታ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ሊውል ፡ አይችልም። ምንም ፡ እንኳን ፡ የኅብረተሰብ ፡ ለውጥ ፡ መሠረታዊ ፡ (ሪቭሎሽነሪ) ፡ ቢሆንም ፡ በሞላ ፡ ጎደል ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ የሚካሄደው ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ በተሞላበት ፡ መንገድ ፡ ሆኖ ፡ ሕዝቡ ፡ የራሱን ፡ የኅብረተሰብ ፡ ችግሮች ፡ አውቆና ፡ ሳያስተውልም ፡ በሚያደርገው ፡ የተባበረ ፡ እርምጃ ፡ ነው። ይህ ፡ ተግባር ፡ ዓላማ ፡ ያለውና ፡ ትክክለኛ ፡ አስተሳሰብን ፡ የተከተለ ፡ እንዲሁም ፡ ያለውን ፡ ሁኔታ ፡ እንደ ፡ “ችግር” እየተረጎመ ፡ ችግሩን ፡ ትክክለኛ ፡ በሆነ ፡ መንገድ ፡ ለማቃለል ፡ ይሞክራል።²⁵ “እንደሌሎች ፡ ቦታዎች ፡ ሁሉ ፡ በአፍሪካም ፡ ውስጥ ፡ የሚደረጉ ፡ ትክክለኛና ፡ ፈጣን ፡ የሆኑ ፡ የኅብረተሰብ ፡ ለውጦች ፡ የኅብረተሰቡን ፡ የተደበቀ ፡ ሃይል ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ለማዋል ፡ ያስችላሉ። እነሱም ፡ ሕግ ፡ የኅብረተሰብ ፡ ለውጥ ፡ ለማምጣት ፡ እንድንጠቀምበት ፡ ይጠይቃሉ።”²⁶ በተለይም ፡ አብዛኛዎቹ ፡ የአፍሪካ ፡ አገሮች ፡ ነፃነታቸውን ፡ የተቀዳጁት ፡ አሁን ፡ በቅርብ ፡ ጊዜ ፡ በመሆኑና ፡ በወገንና ፡ በጎሳ ፡ መለያየት ፡ በሰፊው ፡ ስለሚገኝ ፡ የኅብረተሰብ ፡ ለውጥ ፡ ለማምጣት ፡ ሕግ ፡ የሚኖረውን ፡ ድርሻ ፡ ያጠነክራሉታል። እውነትም ፡ ትምህርት ፡ ለዚህ ፡ ችግር ፡ የተሻለ ፡ መፍትሔ ፡ ሊሆን ፡ ይችላል ፡ ይሆናል። ነገር ፡ ግን ፡ የሚፈጀውን ፡ ጊዜና ፡ ለነዚህ ፡ አገሮች ፡ ብዙ ፡ ዘመናት ፡ የፈጀውን ፡ ሥራ ፡ በአንድ ፡ በሁለት ፡ ትውልድ ፡ በሚሆን ፡ ጊዜ ፡ ውስጥ ፡ ለማከናወን ፡ የሚያደርጉትን ፡ ትግል ፡ በመመልከት ፡ ይህ ፡ መፍትሔ ፡ ያለው ፡ ተማፃኝነት ፡ ዝቅ ፡ ያለ ፡ ሆኖ ፡ እናገኘዋለን። በእንደዚህ ፡ ዓይነቱ ፡ ሁኔታዎች ፡ በእኛ ፡ አስተሳሰብ ፡ በሕግ ፡ ተጠቅሞ ፡ መንግሥት ፡ የሚወስዳቸው ፡ እርምጃዎች ፡ ሕጋዊነት ፡ እንዲኖራቸው ፡ ማድረግና ፡ ተቃዋሚ ፡ ክፍሎች ፡ ኃይላቸውን ፡ ለመቀነስ ፡ እንዲችሉ ፡ ማድረግ ፡ አስፈላጊ ፡ ነው።²⁷

በአፍሪካ ፡ አገሮች ፡ ውስጥ ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ሕጋዊ ፡ ዝግጅቶች ፡ ከሚያስፈልጋቸውም ፡ በላይ ፡ እነዚህ ፡ አገሮች ፡ በእንዳስትሪ ፡ ከሠለጠኑት ፡ የካፒታሊስት ፡ ወይም ፡ የሶሺያሊስት ፡ አገሮች ፡ የበለጠ ፡ ለውጥ ፡ በማካሄድ ፡ ላይ ፡ በመሆናቸው ፡ ይህ ፡ ከፍተኛ ፡ ፍጥነት ፡ የሚካሄደው ፡ እድገት ፡ የሚኖረው ፡ ውጤት ፡ ከሕግ ፡ አቋም ፡ ላይ ፡ የሚኖረውን ፡ ድርሻ ፡ ማጠንከር ፡ ነው።²⁸ “በዚህ ፡ አስተሳሰብ ፡ ሕጋዊ ፡ ዝግጅት ፡ ከአውሮፓና ፡ ከሰሜን ፡ አሜሪካ ፡ ይልቅ ፡ በማደግ ፡ ላይ ፡ የሚገኙት ፡ አገሮች ፡ በጣም የላቀ ፡ ተፈላጊነት ፡ አለው። በአውሮፓና ፡ በሰሜን ፡ አሜሪካ ፡ ለውጥ ፡ ቀስ ፡ በቀስየተገኘ ፡ ሲሆን፡” የተጠቀሙት ፡ በማያደላ ፡ መንገድ ፡ ወይም ፡ በደንብ ፡ በተደራጀ ፡ አሠራር ፡ ነው።²⁹

24. ኤንጀልስ ፡ እንኳን ፡ ራሱ ፡ “የኢኮኖሚ ፡ መሠረት” ን ፡ ብቻ ፡ እንደ ፡ ምክንያት ፡ “ሕጋዊ ፡ ድርጅትን፡” እንደ ፡ ውጤት ፡ አድርጎ ፡ በቀላሉ ፡ በመመልከት ፡ እንደማይገባ ፡ አስጠንቅቋል። ይኸውም ፡ ሊሆን ፡ አቅራቢያ ፡ በዓፋቸው ፡ ደብዳቤዎች ፡ መሠረት ፡ ምንም ፡ እንኳን ፡ ኤኮኖሚው ፡ ምክንያት ፡ ቢሆንም ፡ የሕግም ፡ ውጤት ፡ በተራው ፡ “በኢኮኖሚው ፡ ላይ ፡ ለሚደረጉ ፡ ለውጦች ፡ ምክንያት ፡ ሊሆን ፡ ይችላል።” ሺ ፡ ሱስኪ ፡ የሶቪየት ፡ የፍትሐብሔር ፡ ሕግ ፡ በሉይድ ፡ ኢንተርናሽን ፡ ቱ ፡ ጅናስ ፡ ፕሩደንስ ፡ (፲፱፻፷፭ ፡ እ. ኤ. አ.) ገጽ ፡ ፪፻፶፯ ፡ እንደተጠቀሰው።

25. ፍሬድ ፡ ማንና ፡ ለድንስኪ ፡ “የኅብረተሰብ ፡ ለውጥና ፡ የኢንዱስትሪ ፡ አደጋዎች፡” ኮሎምቢያ ፡ የሕግ መጽሔት ፡ ፳፩ዎም ፡ ፳፯ ፡ (፲፱፻፷፯ ፡ እ. ኤ. አ.) ገጽ ፡ ፶፻፩።

26. አር ፡ ሰይድማን ፡ “በአፍሪካ ፡ ሕግና ፡ አሰራር ፡ ጥናት፡” ኦኬዮናል ፡ ፔፐር ፡ ቁ. ፫ ፡ የአፍሪካ ፡ ጥናት ፡ ሴንተር ፡ የካልፍርንያ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ (፲፱፻፶፯ ፡ እ. ኤ. አ.) ገጽ ፡ ፯

27. አር ፡ ኦንጀር ፡ ሕግና ፡ ብልጽግና ፡ እንዳንድ ፡ ችግሮችና ፡ ሐሳቦች ፡ (ያልታተመ) ገጽ ፡ ፲፯-፲፰።

28. ሲ ፡ አርባች ፡ “የሕግ ፡ እድገት ፡ በማድረግ ፡ ላይ ፡ በሚገኙ ፡ አገሮች ፡ ስለ ፡ አሜሪካ ፡ ሁኔታ፡” አሜሪካን ፡ ሶሳይቲ ፡ አፍ ፡ ኢንተርናሽናል ፡ ሎው ፡ (፲፱፻፷፱ ፡ እ. ኤ. አ.) ገጽ ፡ ፶፫

29. እላይ ፡ የተጠቀሰውን ፡ ገጽ ፡ ፶፭ ፡ ይመልከቱ።

አብዛኞቹ ፡ የአፍሪካ ፡ አገሮች ፡ ነፃነታቸውን ፡ ካገኙ ፡ በኋላ ፡ እንኳን ፡ ከባድ ፡ አገር ፡ የተቀዱት ፡ ሕጎችን ፡ መሠረት ፡ በማድረግ ፡ የሶሻልና ፡ የኢኮኖሚክ ፡ ድርጅቶቻቸውን ፡ ለማጠንከሪያና ፡ ለማስተካከያ ፡ ያዋሉት ፡ በመሆኑ ፡ ይህ ፡ ብቻውን ፡ ሕግ የኅብረተሰብ ፡ ለውጥ ፡ ለማምጣት ፡ በነዚህ ፡ አገሮች ፡ ውስጥ ፡ ስላለው ፡ ሰፊ ፡ ተቀባይነት ፡ በቂ ፡ ማስረጃ ፡ ነው ። ይኸውም ፡ በማርክሲስቶችና ፡ በታሪካዊው ፡ ክፍል ፡ በኩል ፡ ያሉትን ፡ አስተሳሰቦች ፡ በቀጥታ ፡ ይቃወማል ።

በእርግጥም ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕጎች ፡ አፃፃፍ ፡ የተመሠረተው ፡ በዚህ ፡ መሠረታዊ አስተሳሰብ ፡ ላይ ፡ ነው ። የኢትዮጵያ ፡ የፍትሐብሔር ፡ ሕግን ፡ የፃፉ ፡ እንደተናገሩት ፡ “እንደ መስኮብና ፡ የኮሚኒስት ፡ አገሮች ፡ ኢትዮጵያና ፡ ሌሎችም ፡ የአፍሪካ ፡ አገሮች ፡ (ምንም እንኳን ፡ ለየት ፡ ያለ ፡ ሃሳብ ፡ ቢኖራቸውም) ፡ በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ መሠረታዊ ፡ ለውጥ ፡ የሚያመጣ ፡ (በሬቮሊሺናሪ) ፡ ክፍል ፡ ውስጥ ፡ ናቸው ። በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ ኢትዮጵያ ፡ አጠንክራ ፡ የያዘቻቸው ፡ አንዳንድ ፡ ባሕላዊ ፡ አስተሳሰቦችን ፡ እየጠበቀች ፡ በተጨማሪም ፡ ጠቅላላውን ፡ አቋሟን ፡ ለማሻሻል ፡ ትፈልጋለች ። ይኸውም የሕዝቡን ፡ የኑሮ ፡ ሁኔታ ፡ እንኳን ፡ ይጨምራል ። ስለዚህም ፡ ኢትዮጵያውያን ፡ አዲሱ ሕግ ፡ ባሕላዊ ፡ ሕጎችን ፡ ማጠንከሪያና ፡ ማደራጃ ፡ እንዲሆን ፡ አይፈልጉም ። እነሱ ፡ የሚሹት ፡ የዚህ ፡ ዓይነቱ ፡ ሕግ ፡ የጠቅላላውን ፡ የኅብረተሰቡን ፡ ለውጥ ፡ የሚመለከትና ፡ አዲስ ፡ የሚፈጠረው ፡ ኅብረተሰብ ፡ አስፈላጊ ፡ የሚሆኑ ፡ አዳዲስ ፡ መምሪያዎችን ፡ እንድያወጣ ፡ ነው ።”³⁰

ሕግ ፡ በኅብረተሰቡ ፡ ለውጥ ፡ ለማምጣት ፡ አስፈላጊ ፡ ብቻ ፡ ሳይሆን ፡ ተገቢ ፡ ነው ፡ የሚለው ፡ መደምደሚያ ፡ ላይ ፡ ደርሰናል ። ስለዚህም ፡ አብዛኞቹ ፡ የአፍሪካ ፡ አገሮች ፡ ካቀዱት ፡ ግብ ፡ ለመድረስ ፡ ሕግ ፡ እንደ ፡ አንድ ፡ የለውጥ ፡ መድሕንና ፡ የኅብረተሰቡን ፡ ለውጥ ፡ ለማቃለል ፡ የሚሰጠውን ፡ ድርሻ ፡ እንመለከታለን ። በተጨማሪ ፡ ሕግ ፡ እነዚህን ፡ ግቦች ፡ ለሟሟላት ፡ የሚችለውንና ፡ የማይችለውን ፡ እንመረምራለን ። ምንም እንኳን ፡ “ኅብረተሰቡ ፡ በደንብ ፡ የተዘጋጀ ፡ አብሮ ፡ መኖር ፡ ወይም በትክክል ፡ ለመናገር ፡ በደንብ ፡ የተዘጋጀ ፡ የግል ፡ ሰዎች ፡ አብሮ ፡ መኖር ፡ ነው ።”³¹ ቢባልም ፡ ፍጹም ፡ የሆነ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ (ለውጥ ፡ የሌለበት ፡ ሁኔታ ፡) ነው ፡ ማለት ፡ አይደለም ። “በማንኛቸውም ፡ ሕብረተሰቦች ፡ ውስጥ ፡ ማእከላዊ ፡ የሆኑ ፡ ለለውጥ ፡ ቶሎ ፡ የማይበገሩ ፡ አስተሳሰቦችና ፡ የሚስማሙ ፡ እርምጃዎች ፡ አሉ ። በነዚህ ፡ ዙሪያ ፡ ተከታታይ ፡ የሆኑ ፡ ሙከራዎች ፡ ይቀጥላሉ ።”³² ሕግም ፡ በፖለቲካ ፡ ሥልጣን ፡ እንዲከበሩ ፡ አድርጎ ፡ በሚመሰርታቸው ፡ የኅብረተሰብ ፡ ሕጎች ፡ ወሰናቸውንና ፡ መጠናቸውን ፡ ከመከለሉም ፡ በላይ ፡ ሌሎችን ፡ ሁኔታዎች ፡ እንደ ፡ መገናኛ ፡ ትምህርት ፡ የመሳሰሉትን ፡ በመቆጣጠር ፡ የሚያመጡትን ፡ የኅብረተሰብ ፡ ለውጥና ፡ ሙከራዎች ፡ ይቆጣጠራል ።

ሕግ ፡ እንደ ፡ አንድ ፡ የኅብረተሰብ ፡ ለውጥ ፡ ሠሪ ፡ ቀጥተኛ ፡ ያልሆኑ ፡ ድርሻዎች ፡ አሉት ። አዳዲስ ፡ የኅብረተሰብ ፡ ሥርዓቶችን ፡ ለመፍጠር ፡ ስለሚችል ፡ ወይም ሌሎቹን ፡ የኅብረተሰብ ፡ ለውጦች ፡ ለማምጣት ፡ የሚያስችሉትን ፡ ሁኔታዎች ፡ ሙሉ ፡ በሙሉ ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ እንዲውሉ ፡ በማለት ፡ አካባቢውን ፡ ለለውጥ ፡ እንዲመች ፡ ለማ

30. አር. ዴቪድ ፡ አዲስ ፡ የፍትሐብሔር ፡ ሕግ ፡ ለኢትዮጵያ ፡ ቱለን ፡ ሎው ፡ ሪቪው ፡ ፕላይም ፡ ፴፯ ፡ (፲፱፻፷፪-፷፫ ፡ እ.ኤ.አ.) ገጽ ፡ ፻፲፫

31. ኤች. ኬልሰን ፡ “ሕግ ፡ እንደ ፡ አንድ ፡ ልዩ ፡ የኅብረተሰብ ፡ መሣሪያ ፡” ቺካጎ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ የሕግ ፡ ሪቪው ፡ ፕላይም ፡ ፱ ፡ (፲፱፻፷፩-፷፪ ፡ እ.ኤ.አ.) ገጽ ፡ ፸፭ ፡

32. ኤ. ሳውዝ ፡ ሆል ፡ የሕብረተ ፡ ሰብ ፡ ለውጥ ፡ በአፍሪካ ፡ (፲፱፻፶፱ ፡ እ.ኤ.አ.) ገጽ ፡ ፲፬ ።

ድረግ : ይችል : ይሆናል ። ለምሳሌ : ያህል : ከሌሎች : ኅብረተሰቦች : ጋር : ያለውን ግንኙነት : ብንወስድ : የኅብረተሰብ : ለውጥ : ለመጀመር : በጣም : አስፈላጊ : ከሆኑት : ነገሮች : መካከል : አንድ : ነው ። የዚህ : መድኃኒት : ሥራ : የሚተማመነው : ቪዛ : ለማግኘት : የሚያስፈልጉት : ነገሮች : ላይና : የሕዝብ : ግንኙነት : ላይ : ባለው : መቆጣጠር : ሲሆን : እነሱ : እንደ : አበረታቱትና : እንደተቆጣጠሩት : መጠን : ነው። በዚህ : ዓይነትም : “... ከሌሎች : ጋር : የመገናኘትና : ሐሳብን : የመለዋወጥ : ነፃነት : መቅረት : ቢያንስ : ቢያንስ : አዳዲስ : የኅብረተሰባዊ : አስተሳሰቦችን : ከማዘጋጀትም : በላይ : በኅብረተሰቡ : ለውጥ : ላይ : በጣም : ተፈላጊ : የሆነ : መሠረታዊ : ኃይል : ይሰጠዋል ።”³³ በሌላ : በኩል : የትምህርት : ግዳጅ : የሚሆንበትን : ትምህርታዊ : ድርጅት : በማቋቋምና : የትምህርት : መስጫ : አቋሞች : ሥራቸውን : እንዲያካሄዱ : በማስቻል : ሕግ : የኅብረተሰቡን : ለውጥ : ለማፋጠን : ይረዳ : ይሆናል ።³⁴

የሕግ : ድርሻ : ግን : የነዚህን : የኅብረተሰብ : ለውጦች : አምጪ : ሐይሎች : መቆጣጠር : ብቻ : ሳይሆን : አንዳንድ : ጊዜም : በቀጥታ : ለውጥን : ያመጣል ። ምንም እንኳን : አንዳንድ : ሰዎች : ሕግ : ኅብረተሰባዊ : ለውጥ : ለማምጣት : ስላለው : ችሎታ : የተለያየ : አስተሳሰብ : ቢኖራቸውም : ለዚህ : ግዳጅ : በሥራ : ላይ : የዋለ : መሆኑን : በማንም : የሚካድ : አይደለም ። ቀደም : ብለን : እንደተመለከትነው : የኢትዮጵያ : የፍትሕ : ብሔር : ሕግ : እንዴት : አድርጎ : አዳዲስ : ሥርዓቶችን : ወደፊት : ለሚመጣው : የኢትዮጵያ : ኅብረተሰብ : ለመፍጠር : እንደሚሞክር : ተገንዝበናል ። ይህ : ሕጋዊ : መንፈስ : ለሁሉም : አዳዲስ : ሕግጋት : እውነተኛነት : አለው ። እነዚህ : ሕግጋት : በጣም : ጥልቅ : የሆኑ : ሕብረተሰባዊ : ሥርዓቶችን : ለመለወጣቸው : ብዙ : አስረጂዎችን : ለመጥቀስ : ይቻላል ። ቀደም : ብለን : የጠቀስናቸው : ለብልጽግና : እንቅፋት : ሆነዋል : ብለን : ለማስረጃ : ያቀረብናቸው : ድርጅቶችና : ሥርዓቶች : እንደ : ጥንቆላ : ስለኑሮና : ስለ : ኑሮ : መሻሻል : ያለው : አስተያየት : በጠቅላላው : ስለሥራ : በተለይም : ስለአንዳንድ : ዓይነት : ሥራዎች : ያለውን : አስተሳሰብ : ብንወስድ : ሕግ : እነዚህን : በሙሉ : ጨርሶ : ለማጥፋትም : ሆነ : አሻሽሎ : ለማቅረብ : ምን : ያክል : ሙከራ : እንዳደረገ : ለማየት : እንችላለን ።

ቀድሞ : ከአፄ : ምኒልክ : ዘመን : ጀምሮ : በሕግ : ተጠቅሞ : አንዳንድ : የኅብረተሰቡን : አስተሳሰብ : ለመለወጥ : ወይም : ለማጠንከር : ሙከራ : ተደርጎ : ነበር ። ለምሳሌ : እ. ኤ. አ. በ፲፱፻ : ዓ. ም. አፄ : ምኒልክ : ለሥራና : ለሠራተኞች : ክብር : ለመስጠት : አዋጅ : አሳወጁ ። በዚህ : አዋጅ : ሠራተኛን : የሚሰድቡ : ንጉሠ : ነገሥቱን : እንደሰደቡ : የሚቆጠር : መሆኑን : አሳወቁ ።

“ሰውን : በሥራው : ምክንያት : የምትሰድቡ : ይህ : ነገር : ቢቀርባችሁ : ይሻላል። እስካሁን : ድረስ : ብረት : ሠራውን : ጠይብ : እያላችሁ : ሸማ : የሚሠራውን : ሸማኔ : የተማረውን : ጠንቋይ : ቤተክርስቲያን : የሚያገለግለውን : ደብተራ : መሬት : እያረሰ : ነጭና : ጥቁር : እህል : የሚያመርተውን : አራሽ : ከንጉሥ : ይበልጣል : የተባለውን : ገበሬ : እያላችሁ : ነግዶ : ወርቅና : ዕቃ : የሚገዛውን : ነጋዴ : እናንተ : የግታቢ : አጣቢ : ልጅ : እያላችሁ : ትጠሩታላችሁ ። ሁሉንም : በሚሠሩት : ሥራ : ምክንያት : ሰድባችኋቸው : ሰነፍ : አባት : ልጁ : ምንም : ጥበብ : ሳያውቅ : እሱ : ግን : በኅብረተሰቡ : ውስጥ : ዕውቀት : ያላቸውን : ይሰድባል ። በመሠረቱ : ሁሉንም : ሰው :

33. በቱለን : ሉው : ሪቪው : ቮልዩም : ፴፫ : በቁ. ፳፫ : ላይ : ተጠቅሰዋል : ገጽ : ፻፶፮።
34. እላይ : የተጠቀሰውን : ገጽ : ፻፶፯ : ይመልከቱ ።

የተወለደው፡ ከአዳምና፡ ከሄዋን፡ ነው። ይህ፡ ሁሉ፡ ከዕውቀት፡ ማነስ፡ ነው። እግዚአብሔር፡ ለአዳም፡ ‘አንተ፡ በጉልበትህ፡ ለፍተህ፡ ትበላለህ’ ብሎ፡ ነግሮታል። ይህንን፡ ሳንከተል፡ ቀርተን፡ ሁሉም፡ ሥራ፡ ፈት፡ የሆነ፡ እንደሆነ፡ መንግሥትም፡ አትኖርም፤ አገርም፡ አትኖርም። ነገር፡ ግን፡ በአውሮፓ፡ አገሮች፡ አንድ፡ ሰው፡ እግዚአብሔር፡ ሰጥቶት፡ መድፍ፡ ባቡርና፡ ሌሎችም፡ ነገሮች፡ የፈለሰፈ፡ እንደሆነ፡ በሕዝብ፡ ይመሰገናል፡ እንጂ፡ አይሰደብም። በዚህም፡ ምክንያት፡ ጥበበኞች፡ በጣም፡ እየተሻሻሉ፡ ይሄዳሉ። ነገር፡ ግን፡ እናንተ፡ ሠራተኛ፡ እየሰደባችሁ፡ አገሪቷን፡ ልታጠፏትና፡ ማረሻ፡ የሚሠራ፡ ጠፍቶ፡ አገሯን፡ ባዶ፡ ልታደርጓት፡ ነው። ...ለእንደ፡ ዓመት፡ በሰንሰለት፡ አግብታችሁ፡ እስሯቸውና፡ ወደኔ፡ ላኩልኝ።”³⁵

የተሻሻለው፡ ሕገ፡ መንግሥት፡ ለሁሉም፡ ሰው፡ የእኩልነት፡ መብትን፡ በመሥጠትና፤³⁶ የፍትሐብሔርና፤³⁷ የወንጀለኛ፡ ሕጎችም፤³⁸ በስም፡ ማጥፋት፡ በኩል፡ ያለውን፡ ወንጀል፡ በመመልከት፡ አስፈላጊውን፡ ሕጋዊ፡ ጥበቃ፡ ለተጎጂው፡ ወገን፡ በመሰጠት፡ አፄ፡ ሚኒልክ፡ ከጀመሩት፡ መሠረታዊ፡ ሥራ፡ ጋር፡ ተስማሚዎች፡ ናቸው።

በዚሁ፡ ዓይነት፡ የወንጀለኛ፡ መቅጫ፡ ሕግ፡ የሕክምና፡ ችሎታና፡ እውቀት፡ ሳይኖራቸው፡ በሚያደርጉት፡ የሕክምና፡ አድራጎቶችን፡ ወንጀለኛ፡ በማድረግ፡ ልዩ፡ ልዩ፡ ዓይነት፡ የጥንቆላ፡ ሥራዎችን፡ የሚሠሩትን፡ ለማገድ፡ ይሞክራል።³⁹ በሌላ፡ በኩል፡ ደግሞ፡ የሕዝብ፡ በዓላት፡ አዋጅ፤⁴⁰ ያሉትን፡ የሕዝብ፡ በዓላት፡ ቁጥር፡ ወደ፡ ፲፬፡ ብቻ፡ በመቀነስና፡ ማናቸውም፡ ቀጣሪ፡ በነዚህ፡ ፲፬፡ ቀናት፤⁴¹ ውስጥ፡ በስድስቱ፡ ብቻ፡ ፈቃድ፡ እንዲሰጥ፡ በማስገደድ፡ የሥራ፡ ቀናትን፡ አቆጣጠር፡ ለመለወጥ፡ ይሞክራል። ነገር፡ ግን፡ ከላይ፡ በተጠቀሱት፡ ቀናት፡ እንኳን፡ ለኑሮ፡ አስፈላጊ፡ የሆኑ፡ ሥራዎች፡ ወይም፡ ለሕዝብ፡ አስፈላጊ፡ የሆኑ፡ አገልግሎቶች፡ እንደምግብና፡ መጠጥ፡ ማሠራጫ፡ እርሻን፡ ለማካሄድ፡ የሚያስፈልጉ፡ ሥራዎች፡ የሕዝብ፡ መደሰቻ፡ ቦታዎች፡ ፋርማሲዎች፡ የሕክምናና፡ ያስታማሚ፡ አገልግሎቶችና፡ ማመላለሻ፡ ድርጅቶች፡ ሥራቸውን፡ እንዲያካሄዱ፡ ይፈቀድላቸዋል። በመጨረሻም፡ በሕግ፡ አቋም፡ ውስጥ፡ የኅብረተሰብ፡ ግንኙነቶችን፡ በቁጥጥር፡ ሥር፡ ለማዋል፡ እንደሚችሉና፡ ጠቅላላው፡ የሲቪል፡ አቋም፡ በመሠረቱ፡ የሕግ፡ ፍጡር፡ መሆኑን፡ በመመልከቱ፡ ራሱን፡ የቻለ፡ የሰው፡ ፍላጎትን፡ በሰው፡ ሠራሽ፡ መልክ፡ የኅብረተሰብ፡ ኑሮ፡ እንዲገባው፡ ወደፊት፡ ተወስኗል፡ የሚለውን፡ አስተሳሰብ፡ በማስወገድ፡ ይረዳል።

እነዚህን፡ የመሳሰሉ፡ አስረጃጅዎች፡ በተጨማሪ፡ ለማቅረብ፡ ይቻላል። ነገር፡ ግን፡ ጨብጡን፡ ለማስረዳት፡ ከላይ፡ የተጠቀሱት፡ በቂ፡ አስረጃጅዎች፡ ስለሆኑ፡ ሕግ፡ ምን፡ ያህል፡ ውጤት፡ ለማምጣት፡ እንደሚችልና፡ ያቀዳቸውን፡ ግቦች፡ ምን፡ ያህል፡ እንደፈጸማቸውና፡ ወይም፡ ምን፡ ያህል፡ ያቀዳቸውን፡ ለውጦች፡ እንደሠራባቸው፡ እንመለከታለን።

35. መስፍን፡ ወልደማርያም፡ በቁ. ፪፡ የተጠቀሰ፡ ገጽ፡ ፲፫-፲፬።
 36. የተሻሻለው፡ ሕገ፡ መንግሥት፡ አንቀጽ፡ ፴፯-፴፰።
 37. የፍትሐ፡ ብሔር፡ ሕግ፡ አንቀጽ፡ ፪፻፵፱-፪፻፶፱።
 38. የወንጀለኛ፡ መቅጫ፡ አንቀጽ፡ ፳፻፸፱-፳፻፹፭።
 39. እላይ፡ የተጠቀሰውን፡ አንቀጽ፡ ፳፻፲፭።
 40. የሕዝብ፡ በዓላት፡ አዋጅ፡ ቁ. ፻፶፩፡ ነጋሪት፡ ጋዜጣ፡ ፲፭፡ ዓመት፡ ቁ. ፱።
 41. ስለ፡ ሠራተኛ፡ መሠረታዊ፡ የሥራ፡ ሁኔታ፡ ደንብ፡ አንቀጽ፡ ፮፡ የሕግ፡ ክፍል፡ ማስታወሻ፡ ፫፻፪ ነጋሪት፡ ጋዜጣ፡ ፳፬፡ ዓመት፡ ቁ.፡ ፭።

ምንም ፡ እንኳን ፡ ላይ ፡ ላይን ፡ ግልጽ ፡ የሆነውን ፡ ነገር ፡ ለመናገር ፡ ቢቻልም ፡ ጥሩ ፡ ሕግ ፡ ማለት ፡ የተነሳበትን ፡ ዓላማ ፡ ከግቡ ፡ የሚያደርስ ፡ ነው ፡ ብንል ፡ ይህ ፡ ግልጽ ፡ የሆነ ፡ መልስ ፡ በውስጡ ፡ በዛ ፡ ያሉና ፡ የተያያዙ ፡ ችግሮችን ፡ ይደባልቃል ። ይህም ፡ ማለት ፡ ሕግ ፡ በመጀመሪያ ፡ ሲመለከቱት ፡ ቀላልና ፡ ግልጽ ፡ የሆነ ፡ ቢመስልም ፡ ለመተርጎምም ፡ ሆነ ፡ ጠቃሚነቱን ፡ ለመለካት ፡ ቀላል ፡ አለመሆኑን ፡ ያስገነዝበናል ። የሕግ ፡ አላማ ፡ ምን ፡ እንደሆነና ፡ ይህም ፡ አላማ ፡ የሚመነጨው ፡ ሕጉን ፡ ካረቀቀው ፡ ወይስ ፡ ሕጉን ፡ ካጸደቀው ፡ ፓርላማ ፡ ወይስ ፡ ሕጉን ፡ በመተርጎም ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ውሳኔዎችን ፡ ከሰጠበት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ስለመሆኑ ፡ ብዙ ፡ ጥያቄዎች ፡ ይነሳሉ ። በተጨማሪ ፡ የግብርና ፡ የመንገዶች ፡ ችግር ፡ አለ ፡ ሕግ ፡ የሰውን ፡ አድራጎት ፡ ለመቆጣጠርም ፡ ሆነ ፡ አቅጣጫ ፡ ለመስጠትና ፡ የተፈለገውን ፡ ውጤት ፡ ለማምጣት ፡ እንዲችል ፡ አድርጎ ፡ ለማቀድ ፡ ይችላል ። ሕግ ፡ ውጤተ ፡ ቢስ ፡ የሚሆነው ፡ የሰውን ፡ አድራጎት ፡ ለመቆጣጠር ፡ ወይም ፡ አቅጣጫ ፡ ለመሥጠት ፡ ያልቻለ ፡ እንደሆነ ፡ ነው ። እንዲሁም ፡ በዚህ ፡ መንገድ ፡ የሰውን ፡ ጠባይ ፡ ለውጦ ፡ የተፈለገውን ፡ ውጤት ፡ ያላስገኘ ፡ እንደሆነ ፡ ሕጉ ፡ ውጤተ ፡ ቢስ ፡ ይሆናል ። በተጨማሪም ፡ ምንም ፡ እንኳን ፡ የታቀደው ፡ አድራጎት ፡ ያመጣው ፡ የተፈለገውን ፡ ውጤት ፡ ቢሆንም ፡ ያልተፈለገና ፡ ያልታሰቡ ፡ ሌሎች ፡ ውጤቶችም ፡ አብረው ፡ ሊኖሩ ፡ ይችላሉ ።⁴² ነገር ፡ ግን ፡ ምንም ፡ እንኳን ፡ ይህንንና ፡ ሌሎችንም ፡ የመሳሰሉ ፡ ነገሮች ፡ ሕግን ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ እንዲውል ፡ የሚረዱትን ፡ እርምጃዎች ፡ የምናደርገውን ፡ ምርምር ፡ ቢያጨልሙትም ፡ “ሕግ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ የመዋል ፡ ችሎታው ፡ (እውነተኛም ፡ ሆነ ፡ የታቀደው) ፡ የሚተማመነው ፡ ጥቅሙ ፡ የተጠየቀበት ፡ ሕዝብ ፡ በሚያሳየው ፡ መልስ ፡ መሆኑ ፡ ግልጽ ፡ ነው ።”⁴³ ስለዚህም ፡ ሁኔታ ፡ ለማግራት ፡ እንቀጥላለን ።

የሕግ ፡ አቋም ፡ የሥልጣንና ፡ የኃይል ፡ ድርጅት ፡ እንደመሆኑ ፡ መጠን ፡ “አብዛኛዎቹ ፡ የሕግ ፡ መምሪያዎች ፡ የታቀዱት ፡ በኅብረተሰቡ ፡ ውስጥ ፡ የሚገኙትን ፡ አኳኋኖች ፡ በመለወጥ ፡ የሕግ ፡ ሠሪዎች ፡ በኅብረተሰቡ ፡ ተፈላጊ ፡ የሆነ ፡ ነው ፡ ብለው ፡ በሚያስቡበት ፡ አኳኋን ፡ እንዲመራ ፡ ወይም ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ እንደሚደረገው ፡ ሕጉን ፡ ያመነጨት ፡ ለኅብረተሰቡ ፡ አስፈላጊ ፡ አይደለም ፡ የሚሉትን ፡ ነገሮች ፡ በመከልከል ፡ ነው ።”⁴⁴ ነገር ፡ ግን ፡ ምንም ፡ እንኳን ፡ የሕግን ፡ ሐሳብ ፡ የሚሰጡ ፡ ሕግ ፡ አውጭዎች ፡ ቢሆኑም ፡ አንዳንድ ፡ በመምሪያዎችና ፡ በውጤታቸው ፡ መካከል ፡ የሚገኙትን ፡ ልዩነቶች ፡ የሚፈጽሙት ፡⁴⁵ በኅብረተሰቡ ፡ ስለሆኑ ፡ ዓላማና ፡ ውጤት ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ በዋሉት ፡ ሕግጋት ፡ ውስጥ ፡ ለማግኘት ፡ ይቻላል ፡

በሰው ፡ ዘንድ ፡ ያለው ፡ የግትርነት ፡ ጠባይ ፡ በብዙ ፡ ዓይነት ፡ መንገዶች ፡ የተመሠረተ ፡ ነው ። “እነርሱም ፡ ከዘር ፡ የሚተላለፉና ፡ ከባዮሎጂካል ፡ አፈጣጠር ፡ ተመሳሳይነት ፡ ከሚመጡት ፡ እንዲሁም ፡ በተፈጥሮ ፡ የተገኙ ፡ ድርጊቶች ፡ የባዮኬሚካል ፡ ሚዛናዊ ፡ ሁኔታ ፡ ያስተሳስብና ፡ ሁልጊዜም ፡ የሚኖረው ፡ የግል ፡ ስሜት ፡ የሚያመጧቸው ፡ እራስን ፡ የማሳወቅና ፡ የሞራል ፡ ሁኔታዎች ፡ ከሚፈጥሯቸው ፡ ተከታታይነት ፡ ካላቸው ፡ የሰውነት ፡ ጠባዮች ፡ አንስቶ ፡ ብዛት ፡ ያላቸውን ፡ ሕብረዊ ፡ የሆኑ ፡ የኅብረተሰብና ፡ የባሕል ፡ አቋሞች ፡ የሚዋለዱበትን ፡ መንገዶች ፡ ጨምሮ ፡ ያጠቃል

42. ፍሬድ ፡ ማን ፡ “የሕግ ፡ ባህልና ፡ የኅብረተሰብ ፡ እድገት ፡” ሉው ፡ አፍ ፡ ሲስቴሎጂ ፡ ሪቪው ፡ ፕላይም ፡ ፪ ፡ (፲፱፻፳፱ ፡ እ.ኤ.አ.) በታይፕ ፡ ገጽ ፡ ፳፭-፳፮ ።
 43. ፍሬድማንና ፡ ማኩሌይ ፡ ሕግና ፡ አድራጎታዊ ፡ ሳይንሶች ፡ (፲፱፻፳፮ ፡ እ.ኤ.አ.) ገጽ ፡ ፫፻፮ ።
 44. ኤች. ሾንስ ፡ ዘ ፡ ኢፈሽንስ ፡ አፍ ፡ ሉው ፡ (፲፱፻፳፮ ፡ እ.ኤ.አ.) ገጽ ፡ ፳፯-፳፰ ።
 45. እላይ ፡ የተጠቀሰው ፡ ገጽ ፡ ፵ ፡ ይመልከቱ ።

ላል ።⁴⁶ ይኸውም ፡ የተጣመሩ ፡ ከባድ ፡ ችግሮችና ፡ መጠናቸው ፡ ሰፋ ፡ ያሉ ፡ እንቅፋቶችን ፡ ያቀርባል ። ሕግም ፡ በተስተካከለ ፡ ሁኔታ ፡ በኅብረተሰቡ ፡ ውስጥ ፡ ተፈላጊውን ፡ ለውጥ ፡ ለማምጣት ፡ እነዚህን ፡ ችግሮች ፡ መቋቋም ፡ ይኖርበታል ። በተጨማሪም ፡ ሕዝቡ ፡ ስለሕግ ፡ ስለጠበቆችና ፡ ዳኞች ፡ ያለው ፡ አስተያየት ፡ ለሕግ ፡ ለመንግሥትና ፡ ለባሕል ፡ ያለው ፡ አክብሮትም ፡ ሆነ ፡ ሌሎች ፡ ኅብረተሰቡ ፡ የሚቆጣጠርበት ፡ አፈሴላዊ ፡ ያልሆኑ ፡ መንገዶች ፡ መኖርና ፡ ተዘጋጅተው ፡ ላሉት ፡ ተጨማሪ ፡ ሆነው ፡ ምን ፡ ያህል ፡ ጊዜ ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ መዋላቸው ፤ ሕግ ፡ ለሚያመጣው ፡ ለውጥ ፡ አቅጣጫ ፡ በመስጠት ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ የመዋል ፡ ችሎታውን ፡ የሚናገሩ ፡ ሁኔታዎች ፡ ናቸው ።

በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ ስለ ፡ ኢትዮጵያ ፡ የሕግ ፡ አቋም ፡ ያለው ፡ ጥናት ፡ በቂ ፡ ባለመሆኑ ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ ለተጠቀሱት ፡ ችግሮች ፡ መፍትሔ ፡ ለመስጠት ፡ አይቻልም ። ነገር ፡ ግን ፡ ነገሮታች (ተከራካሪዎች) ፡ በጠበቆችና ፡ በዝቅተኞች ፡ ፍ/ቤቶች ፡ ውስጥ ፡ ባሉት ፡ ዳኞች ፡ ላይ ፡ ስላላቸው ፡ አስተያየት ፡ የተደረገው ፡ ጥናት ፡ እንደገለጸው ፡ አብዛኞቹ ፡ ተከራካሪዎች ፡ ጠበቆች ፡ “ሆነ ፡ ብለው ፡ ገንዘብን ፡ ለማግኘት ፡ ነገርን ፡ ያራዝማሉ” ፡ ዳኞችም ፡ “የማያውቁ ፡ ጉቦኞችና ፡ ጨካኞች”⁴⁷ ናቸው ፡ ብለው ፡ የሚያምኑ ፡ መሆናቸውን ፡ ያመለክታል ። እንደዚህም ፡ ከሆነ ፡ ይህንን ፡ ዓይነት ፡ ስለጠበቆችና ፡ ስለዳኞች ፡ ያለው ፡ መጥፎ ፡ አስተያየት ፡ የሚኖረው ፡ ውጤት ፡ ሕግ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ለመዋል ፡ ያለውን ፡ ችሎታ ፡ መቀነስና ፡ የሕግ ፡ አቋም ፡ ማድከም ፡ ነው ።

ምንም ፡ እንኳን ፡ ከላይ ፡ እንደተጠቀሰው ፡ በቂ ፡ የሆነ ፡ ጥናት ፡ ባለመኖሩ ፡ ሕግ ፡ በልዩ ፡ ልዩ ፡ የኑሮ ፡ መስክ ፡ ላይ ፡ ምን ፡ ያህል ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ለመዋል ፡ እንደሚችል ፡ ለመናገር ፡ በጣም ፡ አስቸጋሪ ፡ ቢሆንም ፡ በሌሎች ፡ አገሮች ፡ ልምድና ፡ ስለ ፡ ኢትዮጵያም ፡ በተገኘው ፡ ትንሽ ፡ ጥናት ፡ ላይ ፡ የተመሠረቱ ፡ አንዳንድ ፡ አጠቃላይ ፡ ሃሳቦችን ፡ ለመሰንዘር ፡ ይቻላል ። ይኸውም ፡ ሕጎችዋን ፡ ከአውሮፓ ፡ አገሮች ፡ በ፲፱፻፳፭ ፡ ዓ. ም. ውስጥ ፡ ካገኘችው ፡ ኩቱርክ ፡ ልምድ ፡ ግልጽ ፡ ሆኖ ፡ እናገኘዋለን ። “ይህ ፡ ልምድ ፡ እንደሚያመለክተው ፡ በሕግ ፡ በኩል ፡ በብዛት ፡ በተነኩትና ፡ የተለወጡት ፡ የንግድ ፡ ክፍሎች ፡ ሲሆኑ ፡ በብዛት ፡ የሕዝቡን ፡ ኅብረት ፡ የማይጠይቁት ፡ የሕብረተሰቡ ፡ ክፍሎችና ፡ መሠረታዊ ፡ አስተሳሰቦችና ፡ ድርጅቶች ፡ እንደ ፡ ጋብቻና ፡ ቤተሰብን ፡ የመሳሰሉት ፡ ምንም ፡ እንኳን ፡ እነሱን ፡ ለመለወጥ ፡ ተብለው ፡ የወጡ ፡ ሕግ ጋት ፡ ቢኖሩም ፡ በለውጡ ፡ በጥቂት ፡ የተነኩ ፡ መሆናቸውን ፡ ያስረዳል ።”⁴⁸

ምንም ፡ እንኳን ፡ አጠቃላይ ፡ ሪፖርት ፡ ለመስጠት ፡ ጊዜው ፡ ገና ፡ ቢሆንም ፡ የኢትዮጵያ ፡ ልምድ ፡ ኩቱርክ ፡ ልምድ ፡ በጣም ፡ የተለየ ፡ ላይሆን ፡ ይችላል ። በኖርዝ ዌስተርንና ፡ በቀዳማዊ ፡ ኃ. ሥ. ዩ. ተባባሪነት ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ሕጎችን ፡ በኢትዮጵያ ፡ አብረተሰብ ፡ ላይ ፡ ስላላቸው ፡ ውጤት ፡ የተደረገው ፡ ጥናት ፡ በንግድ ፡ ሕግ ፡ በኩል ፡ “አንዳንድ ፡ ከፍ ፡ ያሉ ፡ አለመግባባቶች ፡ በሕግና ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ በሚደረጉ ፡ ድርጊቶች ፡ መካከል” ፡ በመርካቶ ፡ መኖራቸውን ፡ ይገልጻል ። ነገር ፡ ግን ፡ በአጥኝዎቹ ፡ አስተያየት ፡ እነዚህ ፡ ችግሮች ፡ በትምህርት ፡ ችሎታ ፡ ማነስና ፡ ነጋዴዎች ፡ ስለ ፡ ንግዳቸው ፡ ገቢና ፡ ወጪ ፡ መደረግ ፡ ስለሚገባው ፡ የመቆጣጠርና ፡ የመመዝገብ ፡ ልምድ ፡ አለማወቅና ፡ በባለስልጣኖቹ ፡ በኩል ፡ ያለውን ፡ መካኝ ፡ የሕግ ፡ አንቀጽ ፡

46. ኤ. ዳስ ፡ ኤሴይስ ፡ እን ፡ ሞደርናይዜሽን ፡ ሾልዩም ፡ ፩ ፡ (፲፱፻፸፩ ፡ እ. ኤ. አ.) ፡ ገጽ ፡ ፩ ፡
 47. ቲ. ጂላቲይ ፡ “ሕዝብ ፡ ልማድ ፡ አስተያየቶችና ፡ ችግሮች ፡ በኢትዮጵያ ፡ የበታች ፡ ፍ/ቤቶች” ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሔት ፡ ሾልዩም ፡ ፮ ፡ (፲፱፻፷፱ ፡ እ. ኤ. አ.) ፡ ገጽ ፡ ፪፻፸፮ ፡ ፪፻፸፰ ፡
 48. ቱለን ፡ ሉው ፡ ሪቪው ፡ ሾልዩም ፡ ፴፫ ፡ በቀ.፳፱ ፡ የተጠቀሰው ፡ ገጽ ፡ ፳፻ ፡

በትክክል ፡ ለማስፈጸም ፡ በሚያደረጉት ፡ ማወላወል ፡ ምክንያቶች ፡ የተነሱ ፡ ናቸው ። እነዚህ ፡ ሕግጋት ፡ ከውጭ ፡ የመጡና ፡ ለባሕሉ ፡ ባዕድ ፡ ናቸው ፡ በማለት ፡ የተደረጉ ፡ ተቃውሞዎች ፡ ለመኖራቸው ፡ ምንም ፡ ማስረጃ ፡ የለም ።⁴⁹

ነገር ፡ ግን ፡ በቤተሰብ ፡ ሕግ ፡ በኩል ፡ እንደተገኘው ፡ ምንም ፡ እንኳን ፡ አዲሱ ፡ ሕግ ፡ የባሕላዊውን ፡ የተደፈቻ ፡ ልምድ ፡ ለማስቀረት ፡ የፍርድ ፡ ቤትን ፡ ፈቃድ ፡ አስፈላጊ ፡ በማድረግ ፡⁵⁰ ሙከራ ፡ ቢደረግም ፡ ሕዝቡ ፡ አሁንም ፡ ቢሆን ፡ በባሕላዊ ፡ መንገድ ፡ በመቀጠል ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ፈቃድ ፡ ባይጠይቅም ፡ ያካሄዳል ።⁵¹ ምንም ፡ እንኳን ፡ ምንም ፡ መደበኛ ፡ ጥናት ፡ ባይደረግም ፡ በሕግ ፡ እንደተደነገገው ፡ ለጋብቻ ፡ ወንድ ፡ ከ፲፰ ፡ ዓመት ፡ ሴት ፡ ከ፲፮ ፡ ዓመት ፡ በላይ ፡ እንዲሆኑ ፡ አስፈላጊ ፡ ቢሆንም ፡ ይህን ፡ ሕግ ፡ ሕዝቡ ፡ የተከተለው ፡ መሆኑ ፡ አጠራጣሪ ፡ ነው ።

በተጨማሪም ፡ ስለስም ፡ የተደነገጉት ፡ ሕግጋት ፡ እስካሁን ፡ ድረስ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ሳይውሉ ፡ መቆየታቸውንና ፡ ሌሎችንም ፡ ለመጥቀስ ፡ ይቻላል ።⁵²

ነገር ፡ ግን ፡ ምንም ፡ እንኳን ፡ ሕግ ፡ እንደ ፡ አንድ ፡ መሣሪያ ፡ መሠረታዊ ፡ የሆኑትን ፡ አስተሳሰቦችና ፡ እምነቶችን ፡ የሚመለከት ፡ ውጤት ፡ ለማምጣት ፡ ድካምና ፡ ጊዜ ፡ የሚፈጅ ፡ ቢሆንም ፡ በመንግሥትና ፡ በሕግ ፡ ታውቀውና ፡ ተፈቅደው ፡ ከሌሎች ፡ ተለይተው ፡ እንዲቆዩ ፡ የሚያደርጋቸው ፡ ልማዶችና ፡ ባሕሎች ፡ ደግሞም ፡ አንደኛውን ፡ ባሕል ፡ ሕጋዊና ፡ ከሌሎች ፡ የተለየ ፡ የባላይነት ፡ ይሰጠዋል ። በተለይም ፡ የትኞቹ ፡ የበላይነት ፡ እንደሚኖራቸው ፡ የትኞቹ ፡ እንደማይኖራቸው ፡ ስለሚደረገው ፡ ምርጫ ፡ ራሱን ፡ የቻለ ፡ ተፈላጊነት ፡ ለሕግ ፡ ይሰጠዋል ። ስለዚህ ፡ ሕግ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ የመዋል ፡ ስላለው ፡ ችሎታ ፡ ስንመለከት ፤ ይህንን ፡ የመሰለ ፡ ራሱን ፡ የቻለ ፡ ውሳኔና ፡ ድርጊቶች ፡ ስለሚያካሄድ ፡ ምልክታዊ ፡ የሆነ ፡ ውጤት ፡ ይኖረዋል ።⁵³

እስከአሁን ፡ ድረስ ፡ በኅብረተሰቡ ፡ ላይ ፡ በሕግ ፡ አማካይነት ፡ የሚደረጉትንና ፡ የሚያስከትሉትን ፡ ያድራጎታዊ ፡ ለውጦች ፡ ተመልክተናል ። ነገር ፡ ግን ፡ የኅብረተሰቡ ፡ ለውጥ ፡ ማለት ፡ ተደጋጋሚ ፡ የሆነ ፡ ከኅብረተሰቡ ፡ ጠቅላላ ፡ መምሪያዎች ፡ ጋር ፡ ተመሳሳይ ፡ ነው ፡ ካላልን ፡ በስተቀር ፡ (ምንም ፡ እንኳን ፡ ትክክልኛ ፡ ባይመስልም ፡) ሶስት ፡ ዓይነት ፡ ለውጦች ፡ እንዳሉ ፡ መቀበል ፡ አለብን ፤ እነሱም ፡ የኅብረተሰቡን ፡ አስተያየቶች ፡ በመለወጥ ፡ አድራጎታዊ ፡ ለውጦችን ፡ ማምጣት ፡ ወይም ፡ አድራጎታዊ ፡ ለውጦችን ፡ በማምጣት ፡ የኅብረተሰቡን ፡ አስተያየት ፡ መለወጥ ፡ ወይም ፡ አድራጎታዊ ፡ ለውጦችን ፡ በማምጣት ፡ የኅብረተሰቡን ፡ አስተያየት ፡ መለወጥ ፡ ወይም ፡ የኅብረተሰቡን ፡ አስተያየትና ፡ የሕዝቡን ፡ አድራጎት ፡ በአንድ ፡ ላይ ፡ መለወጥ ፡ ናቸው ።⁵⁴ በዚህኛው ፡ ክፍለ ፡ ጽሑፍ ፡ ስለሁለተኛው ፡ ዓይነት ፡ ለውጥ ፡ እንመልከታለን ፤ ማለትም ፡ አድራጎታዊ ፡ የሆኑ ፡ ለውጦች ፡ በማምጣት ፡ የኅብረተሰቡን ፡ አስተሳሰብ ፡ መለወጥ ፡ ወይም ፡ በጠቅላላ ፡ አነጋገር ፡ ሕግ ፡ ለለውጥ ፡ ተፈላጊነት ፡ ምሰሶ ፡ ሆኖ ፡ ሲቀርብ ፡ ማለት ፡ ነው ።

49. ጂ. ሮስና ፡ ዘማርያም ፡ በረሄ ፡ “በአዲስ ፡ አበባ ፡ የንግድ ፡ ሕጋዊ ፡ ሁኔታ ፤ የመርከቶች ፡ ነጋዴዎችና ፡ የአዲሱ ፡ ሕጎች ፡ አቀባበል ።” የኢትዮጵያ ፡ የሕግ ፡ መጽሐት ፡ ልዩ ፡ እትም ፡ ቁ. ፩ ፡ ገጽ ፡ ፴፱ ፡

50. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ አንቀጽ ፡ ፳፻፩ (፩)

51. ዲ. ቤክስቶርም ፡ ስለጉዲፈቻ ፡ የማር ፡ ልጅ ፡ በኢትዮጵያ ፡ አሥር ፡ ዓመታት ፡ ከፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ በኋላ ፡ (ያልታተመ ፡ የሕግ ፡ ፋክልቲ ፡ መጽሐፍት ፡ ቤት ፡ ገጽ ፡ ፲፮)

52. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ አንቀጽ ፡ ፴፻፵፮

53. ፍሬይድማንና ፡ ማክሎዩ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁ.፴፪ ፡ የተጠቀሰ ፡ ገጽ ፡ ፫፻፱-፫፻፲

54. ኤ. ሳውዝሆል ፡ በማስታወሻ ፡ ቁ. ፴፪ ፡ የተጠቀሰ ፡ ገጽ ፡ ፲፮

“በዘመናዊ ፡ ጎብረተሰቡ ፡ ውስጥ ፡ የአሮጌው ፡ ኢንዱስትሪ ፡ መውደቅና ፡ የአዲሱ ፡ መንሳት ፡ በጎብረተሰቡ ፡ ውስጥ ፡ የሚገኙት ፡ የተለያዩ ፡ ሰዎች ፡ ጥንካሬም ፡ ሆነ ፡ የሚዛን ፡ ልዩነት ፡ ስለእያንዳንዱ ፡ የግለ ፡ ሰብ ፡ ጥቅም ፡ ስለቤተሰብና ፡ ስለሥጋዊ ፡ ግንኙነቶች ፡ የሚመነጩ ፡ አዳዲስ ፡ አሳቦች ፡ በተከታታይነት ፡ የድሮውን ፡ ጎብረተሰብ ፡ አቋም ፡ በመሰባበር ፡ ላይ ፡ ይገኛሉ ። አልፎ ፡ አልፎ ፡ የሚገኙትን ፡ አንዳንድ ፡ የጎብረተሰቡ ፡ ድርጅቶች ፡ ከጊዜው ፡ ጋር ፡ እንዲስማሙ ፡ ከማድረጉም ፡ በላይ ፡ አንዳንድ ፡ ሕግጋትን ፡ የማይሠሩና ፡ ጨካኞች ፡ ያደርጋቸዋል ።”⁵⁵ አንድ ፡ ሰው ፡ ራሱን ፡ መጠየቅ ፡ የሚገባው ፡ ጥያቄ ፡ የተለወጠ ፡ ዓላማዎችና ፡ ሃሳቦች ፡ በቀድሞው ፡ ትውልድ ፡ የነበረውን ፡ መተማመን ፡ ከዘመኑ ፡ ጋር ፡ እንዳይስማማ ፡ ሲያደርጉት ፡ የጎብረተሰቡ ፡ የሞት ፡ እንቅልፍ ፡ እንደወሰደው ፡ ሆኖ ፡ መቆየት ፡ አለበት ?⁵⁶ መልሱ ፡ በእርግጥ ፡ አይደለም ፡ ነው ። ሕግ ፡ ለውጦችን ፡ ቀላል ፡ ለማድረግ ፡ ከጊዜው ፡ ጋር ፡ አብሮ ፡ መሄድ ፡ ይኖርበታል ። ይህንንም ፡ ለማድረግ ፡ የማይችል ፡ ከሆነ ፡ ሕግ ፡ እንዲሮስክ ፡ ፖውንድ ፡ አነጋገር ፡ “በእውነቱ ፡ በሕይወት ፡ ለመኖሩ ፡ የሙታን ፡ መንግሥት ፡ ነው ።”⁵⁷ የጎብረተሰቡ ፡ የሞራል ፡ ሁኔታ ፡ በየጊዜው ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ዓይነት ፡ ስሜታዊ ፡ ለውጦች ፡ በተደረጉ ፡ ቁጥር ፡ ይለዋወጣል ። ለዚህም ፡ ዓይነተኛ ፡ ምሳሌ ፡ የሚሆኑን ፡ በምዕራባውያን ፡ አገሮች ፡ በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ የሚገኘው ፡ ሁኔታ ፡ ነው ። ከነዚህም ፡ አብዛኛዎቹ ፡ አገሮች ፡ ማስወረድን ፡ በሕክምና ፡ (በጤንነት) ምክንያት ፡ ካልሆነ ፡ በስተቀር ፡ ሕጋዊ ፡ አድርገው ፡ አይቀበሉትም ።

የታቸው ፡ አንድ ፡ ዓይነት ፡ የሆኑ ፡ ሰዎች ፡ የሚያደርጉትን ፡ ሥጋዊ ፡ ግንኙነቶችም ፡ ምንም ፡ እንኳን ፡ በግልና ፡ በተሰውሮ ፡ ቢሠሩትም ፡ ወንጀል ፡ ነው ። እነዚህንም ፡ አድራጎቶች ፡ ሕጋዊ ፡ ለማድረግ ፡ የሚደረጉት ፡ ጥረቶች ፡ ከላይ ፡ የተጠቀሱት ፡ ሕግጋት ፡ ከሚያገለግሉት ፡ ጎብረተሰብ ፡ የሞራል ፡ ስሜት ፡ ወደ ፡ ጎሳ ፡ የቀሩ ፡ ናቸው ፡ ብሎ ፡ ወደማመኑ ፡ ይመራናል ። ነገር ፡ ግን ፡ እንደነዚህ ፡ ዓይነቶቹ ፡ ነገሮች ፡ በነዚህ ፡ አገሮች ፡ ውስጥ ፡ ብቻ ፡ የሚታዩ ፡ አይደሉም ። በማደግ ፡ ላይ ፡ በሚገኙ ፡ አገሮች ፡ ውስጥ ፡ እንኳን ፡ እንደ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ማለት ፡ ነው ። እምነታዊ ፡ አስተሳሰብ ፡ ከእውነተኛው ፡ ነገር ፡ ወደ ፡ ጎሳ ፡ መቅረቱን ፡ እንረዳለን ። ለምሳሌ ፡ ያህል ፡ በሠራተኛ ፡ ሲወጠን ፡ ለመጨው ፡ የኢትዮጵያ ፡ ትውልድ ፡ ይሆናል ፡ ተብሎ ፡ አዳዲስ ፡ አሳቦችን ፡ የያዘውን ፡ የኢትዮጵያ ፡ የፍትሐብሔር ፡ ሕግ ፡ ብንመለከት ፡ አንዳንዶቹ ፡ አንቀጾች ፡ ጊዜያቸው ፡ ያለፈ ፡ መሆኑን ፡ እንረዳለን ። በጋብቻ ፡ ውስጥ ፡ ለሚነሱ ፡ አለመግባባቶች ፡ የሚመለከተው ፡ አንቀጽ ፡ ሁልጊዜም ፡ በባልና ፡ ሚስት ፡ የተመረጠ ፡ ሽማግሌዎች ፡ ነገሩን ፡ መመልከት ፡ እንዳለባቸው ፡ ይናገራል ። ምንም ፡ እንኳን ፡ በጠቅላላው ፡ አነጋገር ፡ የቤተዘመድ ፡ የጎረቤትና ፡ የወዳጆች ፡ አስታራቂነት ፡ በጠቅላላው ፡ እውነተኛ ፡ ቢመስልም ፡ ወደ ፡ ፍ/ቤት ፡ የፍች ፡ ማመልከቻቸውን ፡ የሚያመጡት ፡ ተከራካሪዎች ፡ በከተማ ፡ ውስጥ ፡ ቁጥራቸው ፡ እየጨመረ ፡ ሄዷል ። “የቤተሰብ ፡ አስታራቂነት ፡ ከተማዎች ፡ ከመቆርቆራቸው ፡ በፊት ፡ በባላገሮች ፡ ውስጥ ፡ ይደረግ ፡ የነበረ ፡ የተጠቃለለ ፡ ባህላዊ ፡ አድራጎት ፡ ነው ። በዚያን ፡ ዘመን ፡ ጎብረተሰቡ ፡ በጣም ፡ የተቀራረበ ፡ ነበረ ። የቤተሰብ ፡ ጓደኞችም ፡ ሆኑ ፡ ያገር ፡ ሽማግሌዎች ፡ ለማስማማት ፡ ጊዜ ፡ አይፈጅባቸውም ፡ ነበር ። በተጨማሪም ፡ የሚነሱትን ፡ አለመግባባቶች ፡ ሁሉ ፡ ለማስወገድ ፡ የግል ፡ ፈቃዳቸው ፡ ነበር ። ነገር ፡ ግን ፡ ከተሞች ፡

55. ፒ ፡ ፎርድ ፡ ሶቫል ፡ ቲዮሪ ፡ ኤንድ ፡ ሶቫል ፡ ፕራክቲስ ፡ (፲፱፻፷ ፡ እ. ኤ. አ.) ገጽ ፡ ፩፻

56. ደብሊው ፡ ገልሆርን ፡ “የሕግ ፡ መልስ ፡ ለሰውጥና ፡ ለጥንካሬ ፡ ” ሻንደርቢልት ፡ ሎው ፡ ሪቪው ፡ ሾልዩም ፡ ፲፮ ፡ (፲፱፻፳፩) ገጽ ፡ ፺፩

57. እላይ የተጠቀሰውን ፡ ገጽ ፡ ፺፪ ፡ ይመልከቱ ።

የተሞሉት ፡ ከባላገር ፡ በተሰደዱ ፡ ሰዎች ፡ እንደመሆኑ ፡ መጠን ፡ የግለኝነት ፡ ኑሮ ፡ በመደርጀቱ ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ ምንም ፡ ሳይከፈለው ፡ ብዙ ፡ ሰዎችን ፡ በማጥፋት ፡ የቤተሰብ ፡ አስታራቂ ፡ የሚሆን ፡ ሰው ፡ ለማግኘት ፡ አስቸጋሪ ፡ ነው ። በዚህም ፡ ምክንያት ፡ የተጣሉ ፡ ባልና ፡ ሚስቶች ፡ እንዲያስታርቁቸው ፡ የመረጡዋቸውን ፡ ሽማግሌዎች ፡ ሥራቸውን ፡ እንዳይውሩ ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ‘ትእዛዝ’ ፡ ይጠይቃሉ ። ይኸውም ፡ ለማስታረቅ ፡ ለሚለጉሙት ፡ እጩዎች ፡ የሥልጣን ፡ ፍራቻ ፡ ያሳድርባቸዋል።⁵⁸ ይህ ፡ የቤተሰብ ፡ አስታራቂ ፡ ድርጅት ፡ ወደ ፡ ፍ/ቤት ፡ የሚመጡትን ፡ ነገሮች ፡ የማይቀንስ ፡ በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ የፍች ፡ ነገር ፡ የተወሰነ ፡ ችሎታንና ፡ እውቀትን ፡ የሚጠይቅ ፡ ሲሆን ፡ እነዚህን ፡ ነገሮች ፡ አስታራቂዎች ፡ አሟልተው ፡ ስለማይገኙና ፡ ሌሎችም ፡ ምክንያቶች ፡ አክሊሉ ፡ ወልደ ፡ አማኑኤል ፡ ይህ ፡ ጅርጅች ፡ እንዲጠፋ ፡ ላቀረበው ፡ ሃሳብ ፡ አስረጃጅቶች ፡ እንዲሆኑ ፡ የተሰጡ ፡ ናቸው።⁵⁹ “በሕግ ፡ አሠራር ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ውሳኔዎችም ፡ ሆነ ፡ በአስተዳደር ፡ በኩል ፡ የማያቋርጡ ፡ አዳዲስ ፡ ሥራዎችን ፡ በማምጣት ፡ ሕግን ፡ ከኅብረተሰቡ ፡ ኑሮ ፡ ጋር ፡ አብሮ ፡ እንዲሄድ ፡ ለማድረግ ፡ አስፈላጊዎች ፡ ናቸው ። እንደነዚህ ፡ አይነቱም ፡ ነገር ፡ የኅብረተሰቡ ፡ ጥናት ፡ (ሶሾሎጂካል) ያስፈልገዋል ፡ ምክንያቱም ፡ በፖለቲካና ፡ በሕግ ፡ የተራቀቁ ፡ ሰዎች ፡ ይሆናሉ ፡ ብለው ፡ የሚገምቱትን ፡ ነገር ፡ የሕግ ፡ ለውጥ ፡ ለማምጣት ፡ በቂ ፡ አይሆንም ፤ እንዲሁም ፡ አንድ ፡ ቦታ ፡ ተቀምጦ ፡ የሕግ ፡ ጥናት ፡ በማድረግ ፡ ያለው ፡ አማራጭ ፡ ለማቅረብ ፡ አይቻልም።⁶⁰ ነገር ፡ ግን ፡ አብዛኛዎቹ ፡ የአፍሪካ ፡ አገሮች ፡ ሕግ ፡ አውጪዎች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶችና ፡ የአስተዳደር ፡ ጉባኤዎች ፡ ጊዜና ፡ የሰው ፡ ኃይል ፡ ስለሌላቸው ፡ አስፈላጊውን ፡ ማስረጃ ፡ ለመሰብሰብና ፡ አዲስ ፡ ሕግጋትን ፡ በየጊዜው ፡ የመመልከት ፡ ሥራ ፡ ብቻ ፡ የሚሠራ ፡ ድርጅት ፡ ማቆም ፡ አስፈላጊ ፡ ነው ።

ማጠቃለያ ፡

በዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ ውስጥ ፡ ኢትዮጵያን ፡ ምሳሌ ፡ በማድረግ ፡ ለመመልከት ፡ የሞከርነው ፡ የኅብረተሰባዊ ፡ አስተሳሰቦችና ፡ ድርጅቶችን ፡ ለአድገት ፡ የሚደረገውን ፡ ጥረት ፡ እንደሚያደናቅፍና ፡ ሕግም ፡ እነዚህን ፡ አስተያየቶችና ፡ ድርጅቶች ፡ እንዴት ፡ ለሥልጣኔ ፡ የሚያስፈልጉትን ፡ ነገሮች ፡ ጋር ፡ እንዲሚያስማማቸው ፡ ነው ። ይህ ፡ ተጣማሪ ፡ የሆነ ፡ የሕግ ፡ ድርሻ ፡ አንድ ፡ የለውጥ ፡ አምጪ ፡ እንደመሆኑ ፡ መጠን ፡ ለውጥን ፡ ቀላል ፡ ለማድረግ ፡ የሚደረገው ፡ ሥራ ፡ የሚኖሩትን ፡ ዕድሎችና ፡ የሕግን ፡ ክልሎች ፡ (ደካማ ፡ ቦታዎችን) ፡ አይተናል ።

በኛ ፡ አስተሳሰብ ፡ ሕግ ፡ የኅብረተሰባዊ ፡ ለውጥ ፡ አምጪ ፡ ሊሆን ፡ ይችላል ። ነገር ፡ ግን ፡ ሌሎች ፡ የተሻሉና ፡ ያለ ፡ ብዙ ፡ ችግር ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ሊውል ፡ በማይችልባቸው ፡ ሁኔታዎች ፡ በሕግ ፡ ለመጠቀም ፡ መሞከር ፡ የለብንም ። ምንም ፡ እንኳን ፡ ሕግ ፡ ማድረግ ፡ ስለሚገባው ፡ ነገሮች ፡ ጥሩ ፡ የሆነ ፡ አስተሳሰብ ፡ ቢኖረንም ፡ ሁልጊዜም ፡ ማስተወስን ፡ የሚገባን ፡ ይህን ፡ የኅብረተሰብ ፡ መሣሪያ ፡ ባልሆነ ፡ ሁኔታ ፡ የተጠቀምንበት ፡ እንደሆነ ፡ ሕግ ፡ ያለውን ፡ አክብሮት ፡ እንዲያጣ ፡ ሊያደርገው ፡ የሚችለውን ፡ ነገሮች ፡ ለማወቅ ፡ እውነተኛ ፡ የሆነ ፡ ጥናት ፡ ማካሄድ ፡ ያስፈልጋል ።

58. ጂ ፡ ቤክስቶርም ፡ “የፍትሕ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ፡ ከወጣ ፡ ከአሥር ፡ ዓመታት ፡ በኋላ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ከተማዎች ፡ ውስጥ ፡ ያለፈው ፡ የፍቺ ፡ ሁኔታ ፡” የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሔት ፡ ሾልዩም ፡ ፪ ፡ (፲፱፻፷፱ ፡ ገጽ ፡ ፪፻፳-፪፻፺፩)

59. አክሊሉ ፡ ወልደ ፡ አማኑኤል ፡ በ፲፱፻፶፪ ፡ የኢትዮጵያ ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ውስጥ ፡ ያለው ፡ የቤተሰብ መድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ስሕተትና ፡ ጉድለት ፡ (የኢትዮጵያ ፡ የሕግ ፡ መጽሔት ፡ ሾልዩም ፡ ፱ ፡ ቁ. ፩ ፡ ገጽ)

60. ጆይ ፡ እስቶን ፡ የሕግ ፡ ክልልና ፡ ተግባር ፡ (፲፱፻፷፩) ፡ ገጽ ፡ ፪፻፳